

ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УКРАЇНСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ»
Кафедра педагогіки та психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
спеціальності 053 «Психологія»
на тему:

«Проблематика і особливості розвитку увагу в молодших школярів»

Роботу виконала:
студентка групи ЗПС-21
Оксана МАТВІЙЧУК
Науковий керівник:
доцент кафедри педагогіки та
психології
Мирослава САДОВА

Буча
2025

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ І ПРОБЛЕМИ УВАГИ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	7
1.1. Загальні засади розвитку уваги як психічного процесу пізнавальної діяльності молодших школярів	7
1.2. Процеси розвитку та проблеми уважності у дітей молодшого шкільного віку	12
1.3. Детермінанти виникнення проблеми уважності у даному дитячому віці	16
Висновки до розділу 1	21
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ УВАГИ У МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	23
2.1. Психодіагностичні методи, що виявляють рівень розвитку уважності у дітей молодшого шкільного віку	23
2.2. Етапи та обґрунтування етапів дослідження заданої проблеми	26
2.3. Методи дослідження розвитку уваги у дітей молодшої школи	27
2.4. Загальні характеристики обраних методів дослідження на розвиток уваги у дітей молодших класів	29
Висновки до розділу 2	30
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ УВАЖНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	32
3.1. Результати емпіричного дослідження оцінки обсягу, переключення, розподілу, інтенсивності, стійкості та швидкості переробки уваги в молодших школярів	32
3.2. Вікові та гендерні відмінності дослідження учнів початкової школи ...	39
3.3. Узагальнені показники відсоткових співвідношень вихідних результатів емпіричного дослідження молодших школярів	43
3.4. Аналіз отриманих результатів та рекомендації на покращення рівня розвитку уваги дітей початкових класів	45
Висновки до розділу 3	53

ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТКИ	61

ВСТУП

Актуальність проблеми.

Проблематика уважності серед учнів початкових класів є актуальною, особливо сьогодні, у вік технологій, що заповняють увагу як дітей, так і дорослих. Саме розвиток уваги є необхідним у всіх видах діяльності молодшого школяра. В побутовому житті увагу можна прирівняти до термометра, який оцінює ефективність правильних методів отриманого навчання дитиною.

Однією з причин неуважності та розсіяності є перевантаження мозку великою кількістю різноманітних стимулів. Також проблеми в сім'ї, неправильний режим дня, некоректний режим занять, відпочинку, розваг, емоційне перенавантаження та ін.

За результатами певних досліджень, в майбутньому, діти, як правило, що мали проблеми з увагою та проявляли погану поведінку, ставали менш успішними як фінансово, так і їхнє психічне та фізичне здоров'я було гіршим, порівняно з дітьми, які не проявляли проблем з уважністю.

Розвиток уваги та супутні з цим проблеми, уже давно стають предметом досліджень великої кількості психологів. Найчастіше це зумовлюється тим, що саме у віці початкових класів формується увага, як вагома властивість особистості і саме дітям цієї вікової категорії дуже важливо правильно вибудувати хід занять, вправ та завдань, щоб це було і цікаво, і сприяло освітньому процесу, і водночас розвивало увагу.

Також важливим є індивідуальність кожного учня, адже саме увага є одним із її проявів. Варто зауважити також про статеві відмінності, які проявом уважності та, навіть незначні, проте уже вагомі вікові відмінності між дітьми старшими одні від одних навіть на два роки.

Отже, в цій роботі розглядаються питання саме що таке увага, які є процеси розвитку, які чинники впливають на розвиток уваги, подається аналіз отриманих результатів емпіричного дослідження над дітьми початкових класів та рекомендаційний матеріал для покращення розвитку уваги дітей цього віку.

Мета дослідження – теоретично довести та емпірично дослідити проблематику та особливості розвитку уваги в дітей молодшого шкільного віку.

Гіпотезою даної роботи стали: гендерні відмінності у дослідженнях рівня розвитку уваги та вікова різниця між учнями 2-их та 4-их класів:

1. Четвертий рік навчання показує вищий рівень розвитку уважності від учнів, що навчаються у школі лише другий рік.
2. Рівень розвитку уваги дівчаток вищий від рівня розвитку хлопчиків.

Об'єктом дослідження є увага.

Предмет дослідження – психологічні фактори, що безпосередньо впливають на рівень розвитку уваги дітей початкових класів.

Завдання дослідження:

1. Здійснення теоретичного аналізу проблеми уважності, як необхідної складової життя та розвитку дитини;
2. Обґрунтувати проблематику виникнення неувважності в учнів молодшого шкільного віку;
3. Визначення детермінантів, що мають вплив на розвиток уваги осіб початкової школи;
4. Підбір відповідних методик на визначення рівня уваги респондентів цієї вікової категорії;
5. Проведення над досліджуваними трьох методик на визначення рівня обсягу, переключення і розподілу уваги та зробити оцінку інтенсивності, стійкості і швидкості переробки інформації у зоровому аналізаторі;
6. Здійснення підрахунків, аналізу отриманих результатів дослідження;
7. Підтвердити або скасувати виведену гіпотезу;
8. Надання рекомендаційних порад для покращення рівня розвитку уважності у дітей початкових класів, спираючись на матеріали в вітчизняній та зарубіжній літературі й джерелах.

Методи, що використалися у даній роботі наступні:

Теоретичні: складаються з теоретичних аспектів та наукових підходів заданої проблеми;

Емпіричні: психо-діагностичні методики: «Запам'ятай і розстав крапки» С. П. Бенашвілі, «Постав позначки» модифікація тесту П'єрона-Рузера та «Кільця Ландольта».

Також проведено підрахунки переважно методом вагового середнього значення та математичним статистичним критерієм Ст'юдента.

Теоретична значимість кваліфікаційної роботи полягає в доведенні значимості рівня розвитку уважності у молодших школярів, пошук причин виникнення неуважності та врегулювання психічних процесів і самого здоров'я дітей.

Практична значимість полягає в можливості проведення досліджень на рівень розвитку уваги учнів 2-го та 4-го класів, що визначають обсяг, розподіл, переключення, інтенсивність, стійкість і швидкість обробки завдань в візуальному сприйнятті.

Теоретико-методологічною базою стали роботи та дослідження вітчизняних психологів: І. Сеченов, П. Я. Гальперін, О. М. Леонт'єв, С. Л. Рубінштейн, М. Ф. Добринін, І. П. Павлов і О. А. Ухтомський, Л. С. Виготський, Б. В. Ельконін, К. Д. Ушицький, Г. С. Костюк, П. Я. Гальперін, В. В. Давидович, Н. А. Менчинська, Л. Божович, І. Страхів, О. Ю. Єрмолаєв

Та зарубіжних: В. Вундт, М. М. Ланге, В. Джемс, Е. Тітченер та Т. Рібо, К. Черрі, В. Бунге, Р. Гупта, Р. Вагнер, І. Валлон, Ж. Піаже, К. Коффа

Вибірка досліджуваних становила 50 дітей: 25 учнів 2-го класу, з них 10 дівчаток і 15 хлопчиків та 25 дітей 4-го класу, з них 14 дівчаток і 11 хлопчиків. Всі респонденти учні ліцею № 5 м. Костопіль, Рівненського району, Рівненської обл.

Структура кваліфікаційної роботи складається зі вступу, трьох розділів та висновків до них, загального висновку, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг – 63 сторінки;

Список використаних джерел – 52 найменувань;

Додатки – 2 сторінки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ І ПРОБЛЕМИ УВАГИ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

1.1. Загальні засади розвитку уваги як психічного процесу пізнавальної діяльності молодших школярів

Увага є специфічною формою психічної діяльності, що проявляється в спрямованості та зосередженості на конкретних об'єктах. Вона тісно пов'язана з активністю людини, існує в процесі її діяльності та підтримується нею.

З іншого боку, увага є важливою внутрішньою умовою психічної діяльності. Вона необхідна для того, щоб враження від зовнішнього світу чи конкретний факт діяльності потрапили до свідомості людини, як підкреслював І. Сеченов. Якщо ж ці моменти не досягають свідомості, наслідки можуть бути не лише негативними, а й трагічними — як для самої особистості, так і для оточуючих. [3, с.71]

Коли людина перебуває в активному та бадьорому стані, вона активно взаємодіє з навколишнім світом і своїми власними переживаннями: сприймає, запам'ятовує, згадує, розмірковує. У цей час її свідомість зосереджена на об'єктах, яких вона сприймає або переживає, тобто, вона стає уважною до певних явищ або думок.

Отже, увага є специфічною формою психічної діяльності, яка полягає в концентрації свідомості на важливих для особистості предметах, подіях чи власних переживаннях.

Однією з основних характеристик уваги є її вибірковість. Це проявляється в тому, що людина, зосереджуючись на одному об'єкті, може не помічати іншого. Наприклад, коли людина уважно слухає або дивиться, вона може не чути, як її кличуть, або не помітити перешкоди на своєму шляху. Вибірковість уваги пояснюється тим, що важливі для особистості об'єкти або переживання «перекривають» менше значущі стимули, що діють на людину. В результаті, об'єкти уваги яскравіше відображаються у свідомості. [9, с.71]

Увага — це когнітивний процес, який може полегшити взаємодію з навколишнім середовищем і дозволяє нам отримувати інформацію звідусіль. [40]

Увага визначається як діяльність нервової системи, яка дозволяє проявляти інтерес лише до подразників пов'язані з миттєвими потребами та цілями, фокусування, в основі уваги лежить зосередженість і свідомість. Це

розглядається як дія відбору та ідентифікації будь-який сенсорний стимул, заснований на певних цілях. Це дія свідомого зосередження на подразниках. Свідомість виявляє знижену здатність до зосередження, а інші подразники усуваються, не досягнувши свідомості, оскільки інформація має бути передана з сенсорної пам'яті в короткочасну пам'ять для просунутих обробка розпізнається через увагу. [48, с.257]

Увага є необхідною в усіх видах сенсорної, інтелектуальної та рухової діяльності. У побуті її порівнюють з термометром, що дозволяє оцінити ефективність методів навчання та правильність організації навчального процесу.

У ході своєї діяльності людина постійно обирає з множини об'єктів лише один, той, про який вона думає чи уявляє. Цю властивість свідомості пов'язують з такою її характеристикою, як увага. Увага, при цьому, не має самостійного пізнавального змісту, вона є динамічним аспектом усіх пізнавальних процесів.

Дослідження уваги розпочали ще на ранніх етапах розвитку наукової психології. Врахування цього фактору стало важливим для точності результатів фізіологічних експериментів, тому проблему уваги почали активно вивчати провідні фізіологічні лабораторії XIX століття. В одній з перших своїх робіт В. Вундт досліджував вплив уваги на реакцію на зорові та слухові стимули, зокрема при їх одночасному поданні, реєструючи час реакції. Увага, за Вундтом, є ключовим елементом процесу апперцепції і становить основу його теорії свідомості. Важливі поняття психології уваги були сформульовані в працях В. Джемса, Е. Тітченера та Т. Рібо, які також запропонували основні підходи до експериментального дослідження цього явища.

М. М. Ланге, починаючи з 1893 року, виділив вісім основних теоретичних поглядів на природу уваги. В рамках гештальтпсихології розгорілася жорстка критика менталістичного підходу до вивчення уваги. Представники цієї школи стверджували, що сприйняття об'єктів і подій визначається об'єктивною структурою поля, а не внутрішніми інтенціями суб'єкта, як це було у психології свідомості. Увага також розглядалася як сила, що виходить від об'єкта, який привертає увагу. Біхевіористи ж відкинули поняття «увага» та «свідомість», які вважали основними категоріями старої

менталістської психології, тому тривалий час увагу вивчали лише в контексті прикладних і фізіологічних аспектів.

Інтерес до проблеми уваги відновився в рамках когнітивної психології, яка розвивалася з аналізу уваги та пам'яті. У 1953 році К. Черрі запропонував лабораторний експеримент, відомий як «вечірка з коктейлем», який став основою для численних експериментальних моделей уваги. Згодом були розроблені нові експериментальні ситуації та методи для детального вивчення феноменів уваги. [2, с. 699]

У прагненні зрозуміти природу уваги дослідники спершу дотримувалися переважно психологічних підходів. Зокрема, гештальтпсихологи вважали, що спрямованість та обсяг уваги повністю зумовлені законами структурного сприймання. Інші вчені підтримували «емоційну» теорію, а ще одна група розвивала моторну концепцію уваги. З часом стало зрозуміло, що психологічного пояснення недостатньо — необхідно враховувати й фізіологічні чинники...

На сьогодні українські психологи та фізіологи трактують механізми уваги з позиції взаємодії основних нервових процесів — збудження та гальмування, які відбуваються в корі головного мозку. [8, розд.11.1]

У сучасній психології існує два основних підходи до розуміння місця уваги серед інших психічних процесів. У першому підході увага є складовою частиною будь-якої психічної діяльності, наприклад пам'яті, мислення або сприйняття (С. Л. Рубінштейн, М. Ф. Добринін). Другий підхід трактує увагу як самостійний процес, заснований на контрольній діяльності (П. Я. Гальперін, О. М. Леонт'єв).

Суть уваги полягає в її вибірковості – психічна діяльність людини завжди спрямована на те, що для неї найважливіше. Увага проявляється у вигляді зосередженості та спрямованості свідомості, що підвищує рівень сенсорної, інтелектуальної та рухової активності. Спрямованість забезпечує здатність вибирати та підтримувати зосередженість на певній діяльності, тоді як концентрація — це здатність глибоко занурюватися в діяльність, відволікаючись

на інших. Підвищена активність проявляється в тому, що активно зосереджена людина виконує завдання ефективніше, ніж коли її увага розсіяна.

Фізіологічні основи уваги вивчали І. П. Павлов і О. А. Ухтомського, який відкрив, що увага залежить від домінування певних ділянок збудження в корі головного мозку. Найкращі умови для прояву уваги виникають при середньому рівні загальної діяльності людини. Людині, яка втомлена, виснажена або надмірно збуджена, важче зосередитися.

Завдяки когнітивним психічним процесам людина отримує, інтерпретує та зберігає інформацію про навколишній світ. У процесі пізнання сприйняття, пам'ять, мислення та уява взаємопов'язані і взаємодіють. Лише в окремих випадках може домінувати певний пізнавальний процес. Пізнання відбувається поступово, крок за кроком, зосереджуючись на конкретних аспектах дійсності. Навколо нас багато предметів, але ми маємо чітке уявлення лише про деякі з них. Спробуйте згадати, скільки віконець на фасаді вашої школи або скільки гудзиків на вашій улюбленій сорочці – більшість не зможе дати вам точної відповіді. Тому інформація потрапляє до нас не випадково, а фільтрується та дозується психікою. Цю роль відіграє увага, яка організовує процес впізнавання.

Увага справді пов'язана з певними рухами, які допомагають адаптуватися до ситуації, але це не єдине, що її визначає. Наприклад, учитель не завжди може судити про увагу учня лише за зовнішніми ознаками. Учень, який здається зосередженим, може думати про щось інше, тоді як учень з активним ставленням часто здається, що він у курсі справ і точно відповідає на запитання. [5, с. 175, 176]

Залежно від типу діяльності людини, увага ділиться на зовнішню та внутрішню. Зовнішня увага проявляється в зовнішніх діях і виявляється у сприйманні навколишніх предметів та явищ. Вона може бути перцептивною (сенсорною), такою як зорове чи слухове сприймання, або моторною (руховою), і може проявлятися як мимовільна або довільна увага. Внутрішня увага, в свою чергу, є формою уваги, яка виявляється під час внутрішніх процесів людини, таких як розв'язування задач у розумі, роздуми над важливими питаннями чи спостереження. Внутрішня увага розвивається пізніше, ніж зовнішня, і також

може бути як мимовільною, так і довільною під час процесу обмірковування певних дій. [26]

Учнями загальноосвітньої школи вважаються учні віком від 6 і 7 до 10 і 11 років, які навчаються в 1-4 класах сучасної школи. Цей період є останнім етапом дитинства. При оволодінні новою діяльністю, якою є навчання, діти шкільного віку ще багато часу і сил приділяють грі. У процесі навчання та гри розвиваються їхні стосунки з однолітками та дорослими, розвиваються розумові процеси та відбувається розвиток особистості. Завдяки цьому молодші школярі досягають нового рівня знань про навколишній світ і себе, відкриваючи нові можливості та перспективи. Головною особливістю молодших школярів є усвідомлення та сприйняття своєї внутрішньої позиції, що робить цей період зрілим дитинством. [27]

Важливе значення для розвитку уваги має вік молодших школярів, оскільки без належного рівня розвитку цієї психічної функції навчання стає неможливим. Під час уроку вчитель звертає увагу учнів на навчальний матеріал, намагаючись утримати його протягом уроку, змінює види діяльності для підтримки інтересу. У порівнянні з дошкільнятами молодші школярі мають значно більшу здатність до концентрації уважності. Вони також можуть зосереджуватися на нецікавих завданнях, але в їхній увазі переважає мимовільна увага, через що вони легко відволікаються на зовнішні подразники, такі як шум або події за вікном. Вони можуть зосереджуватися на одній справі лише від 10 хвилин (для учнів I-II класів) до 20 хвилин (для учнів IV класів).

У шкільному віці відбуваються важливі зміни в розвитку уваги. Інтенсивно розвиваються всі його властивості, зокрема більш ніж подвоюється обсяг уваги, підвищується його стійкість, з'являються можливості переключення і розподілу. На успішність навчання в цей період суттєво впливає добре розвинена увага та її організація. Як правило, учні з цими характеристиками більш розвинені і зазвичай досягають кращих академічних результатів. [28]

1.2. Процеси розвитку та проблеми уважності у дітей молодшого шкільного віку

Проблема розвитку уваги дітей молодшого шкільного віку є предметом дослідження багатьох психологів. Необхідність дослідження цього питання обумовлена тим, що в цьому віці починає формуватися увага як важлива властивість особистості, що проявляється розвитком мимовільної і довільної уваги. Ефективність багатьох аспектів навчання молодших школярів безпосередньо залежить від рівня їхньої уваги. Дітям цього віку часто важко зосередитися на уроках. Серед основних властивостей уваги, що впливають на навчання, особливе значення має здатність до переключення і концентрації. На ці аспекти вчителі повинні звертати особливу увагу у своїй педагогічній практиці. [24]

Початковою умовою розвитку складових психіки дитини є формування уваги, що найбільш ефективно здійснюється через педагогічний процес, зокрема під час навчання, яке сприяє засвоєнню знань, умінь і навичок. Л. Виготський, засновник культурно-історичної теорії розвитку психіки та концепції формування вищих психічних функцій, стверджував, що навчання є тим, що «спричиняє розвиток» і є необхідною умовою для формування вищих психічних функцій — усвідомлених, довільних і регульованих процесів. Такі функції мають особливе значення для корекції пізнавальної діяльності дітей з порушеннями розумового розвитку. До функцій вищого рівня організації відноситься й довільна увага, яка є цілеспрямованим фокусом на об'єкті. [33, с. 13]

Проблеми уваги школярів є важливою темою через велику кількість інформації в еру електронних технологій. Існує п'ять параметрів уваги для дітей: зосереджена увага, стійка увага, вибіркова увага, змінна увага та розділена увага. Цілеспрямоване навчання є традиційним методом вдосконалення здібностей уваги. Суб'єкти повинні тривалий час фокусуватися на фіксованій точці, не моргаючи, і сприймати маленькі об'єкти як великі. [46]

У початковій школі учні не можуть тривалий час зосереджуватися на певному об'єкті чи діяльності. Дослідження показують, що у старших учнів, якщо робота цікава і не надто складна, концентрація уваги може тривати до 35-40 хвилин без значних коливань. Для молодших школярів цей час обмежений і обсяг їхньої уваги коливається від 4 до 20 хвилин. Це пояснюється тим, що у

дітей шкільного віку ще не повністю сформовані гальмівні механізми психіки, які відповідають за регуляцію уваги.

Іншою особливістю довільної уваги у молодших школярів є низький рівень вибірковості та її здатність до розрізнення. Наприклад, старанний учень намагається охопити все, що пояснює вчитель, не розрізняючи важливу інформацію від несуттєвої.

Учні молодшого шкільного віку також схильні до частих відволікань, і особливо це стосується небажаних відволікань – мимовільних змін зосередженості під впливом зовнішніх подразників. Якщо учні зацікавлені в певному предметі або діяльності, їхня концентрація уваги може бути високою, але вони легко відволікаються і їм важко зберігати концентрацію протягом тривалого часу. Тому вчителю важливо врахувати ці особливості уваги молодших школярів і зосередити увагу на розвитку цього вміння в процесі навчання. [25]

Навчання стає головною діяльністю дитини. Здатність ефективно працювати в класі залежить від уміння зосереджуватися на процесі навчання, темі уроку, словах вчителя та власних діях. Тому розвиток уваги є надзвичайно важливим, адже вона допомагає дитині успішно освоювати матеріал і справлятися з завданнями. [30]

Увага поділяється на кілька видів: мимовільна, довільна і післядовільна.

Мимовільна увага виникає без свідомого бажання людини і без її вольових зусиль, у процесі взаємодії з навколишнім середовищем. Це вид уваги, який виникає автоматично, без свідомих намірів.

Довільна увага – це та, яка свідомо спрямовується і регулюється людиною. У більш розвинутих формах це може бути навмисно, коли ми намагаємося зосередитися на конкретному предметі чи завданні. Іноді мимовільну увагу називають пасивною, а довільну — активною.

Післядовільна увага виникає, коли інтерес до процесу дії сприяє тривалій зосередженості на певному об'єкті або завданні. Вона контролюється свідомо, як і довільна увага, але не вимагає великих зусиль для її підтримки, як мимовільна увага. Такий вид уваги збільшує час концентрації, знижує стомлюваність і

підвищує ефективність роботи. Післядовільна увага оптимальна для всіх видів діяльності, але особливо ефективна при розумовій праці. Для його розвитку важливо викликати інтерес до занять.

Взагалі форми уваги поділяють на зовнішню і внутрішню.

Зовнішня увага проявляється через зовнішні дії людини, спрямовані на активне сприйняття об'єктів і їх практичне освоєння.

Внутрішня увага – це увага, яка виникає під час наших внутрішніх процесів, таких як мислення про себе. У цьому випадку предмети існують у вигляді уявних образів, а мислення відбувається через внутрішнє мовлення. [3, с. 70-72]

Основні особливості уваги починають формуватися вже в дошкільному віці і інтенсивніше розвиваються в молодшому шкільному віці. До них відносяться гнучкість, обсяг, розподіл і комутація.

Стійкість уваги – здатність тривалий час зберігати зосередженість на діяльності, виключаючи зовнішні подразники.

Обсяг уваги залежить від того, скільки об'єктів дитина може утримувати в пам'яті одночасно протягом короткого проміжку часу.

Розділена увага – це здатність виконувати кілька різних завдань одночасно. Переключення уваги означає свідоме переміщення від одного об'єкта чи діяльності до іншого.

У молодшому шкільному віці, а саме 6-7 років, основною формою уваги є мимовільна, яка виникає без зусиль волі, зазвичай через інтерес або привабливість певного об'єкта чи явища для дитини. З часом, через гру, навчання та взаємодію з дорослими, починає розвиватися довільна увага. Вона вимагає вольових зусиль для концентрації, навіть коли завдання не є надто захоплюючим, але необхідним для виконання.

Дослідники зазначають, що розвиток довільної уваги пов'язаний із формуванням регульованого сприймання та активним використанням мови. Чим краще розвинена мова та сприймання у дитини, тим раніше починає формуватися довільна увага. Щоб дитина вчилася керувати своєю увагою, їй слід більше міркувати вголос... У молодшому шкільному віці, під час навчальної

діяльності, розвивається довільна увага, хоча переважно домінує мимовільна увага. [10, с. 86]

Діти, які мають проблеми з увагою та поведінкою, як правило, заробляють менше грошей, закінчують менше років у школі та мають гірше психічне та фізичне здоров'я у дорослому віці порівняно з дітьми, які не виявляють ранніх проблем з увагою та поведінкою, згідно з дослідженням, опублікованим Американська психологічна асоціація.

Дослідження показало, що діти, які страждають від неувважності, особливо ймовірно, матимуть нижчий рівень освіти у дорослому віці, тоді як ті, хто бореться з імпульсивністю, мають більше шансів мати проблеми з законом. [35]

За словами Вагнера, один із напрямків розвитку уваги – це вона сприяє запам'ятовуванню. Це зосередження на тому, що увага передує тому, що відбувається до того, як чогось навчитися, тобто ще до того, як запам'ятовувати. Це тому, що пам'ять значною мірою залежить від цілеспрямованого пізнання – ми, по суті, повинні бути готові запам'ятовувати, залучати увагу та мати на увазі ціль пам'яті – щоб відновити наші спогади.

«Хоча логічно, що увага важлива для навчання та запам'ятовування, важливим моментом тут є те, що речі, які відбуваються ще до того, як ви починаєте запам'ятовувати, вплинуть на те, чи зможете ви реально активувати пам'ять, яка відповідає вашій поточній меті, чи ні», – сказав Вагнер.

Деякі з факторів, які впливають на готовність пам'яті, вже знаходяться під нашим контролем, додав він, і тому їх можна використовувати, щоб допомогти пригадати. Наприклад, свідоме усвідомлення уважності, готовності запам'ятовувати та обмеження потенційних відволікань дозволяють людям впливати на своє мислення та змінювати оточення для покращення пам'яті. [36]

Низка досліджень вивчала траєкторії розвитку процесів уважності та виконання у нормальних дітей (Бунге, Гупта та ін.) У цих дослідженнях повідомлялося, що переключення уваги розвивається в дитинстві і не досягає повної зрілості до 12 років або пізніше. Суттєве покращення перемикавання відбувається в дитинстві та знижується в пізньому дорослому віці... Дослідники

виявили, що перемикаючий ефект був більшим у дітей і літніх людей, ніж у молодих дорослих, і більшим у літніх дорослих, ніж у дітей. Крім того, вони стверджують, що дитинство є критичним періодом з точки зору лобової частки та когнітивного розвитку. Таким чином, зміни в інгібіторному контролі могли відбутися у віковій групі 6–15 років. Вони розділили дітей на дві вікові групи: 6–9 та 10–15 років. Необроблені дані про час реакції показали, що діти молодшого віку реагують повільніше, ніж діти старшого віку. [38]

1.3 Детермінанти виникнення проблеми уважності у даному дитячому віці

Сучасним учням легше почуватися в умовах багатозадачності, проте, це означає, що їм потрібна допомога з обробкою однозадачності. Діти можуть слухати музику, спілкуватися в Інтернеті, редагувати фотографії та багато іншого робити одночасно. Іншими словами, вони користуються здатністю виконувати кілька завдань одночасно. Але насправді ця здатність не дозволяє їм зосередитися на чомусь одному... Очевидно те, що діти, як правило, втрачають терпіння, коли намагаються виконати кілька завдань одночасно, вимагаючи негайних результатів. На формування та розвиток такого стану впливають девайси, які активно використовуються щодня для досягнення короткострокових результатів, викликаючи симптоми гніву, агресії та депресивних епізодів. Спостереження показують, що молодші учні, які віддають перевагу негайному задоволенню своїх потреб у сучасних школах, не звикли до очікування та зусиль, пов'язаних із навчальною та пізнавальною діяльністю, яка потребує одночасної мобілізації інтелектуальної, емоційної, довільної та фізичної сили, бо їм це нудно або важко. Сучасні діти щодня стикаються з величезною кількістю інформації. Обробка таких великих груп і усунення зайвих можлива лише при скороченні даних. Тому кращим форматом відгуку школяра є коротке відео, аудіо, фото, без тексту або суміш дрібного тексту. Тож кліпи ніби роздумують про поведінку дітей. Це відповідь або захисна реакція психіки на перевантаження розрізненою інформацією, яка потребує швидкого відбору та фільтрації. [14, с. 134]

Хоча цифрові технології можуть містити ризики, багато практик початкової освіти сьогодні покладаються на цифрові технології, вони знайшли

способи збільшити увагу та здатність до участі в навчанні. Наприклад, допоміжна підтримка за допомогою цифрових технологій, які регулярно використовуються в практиці спеціальної освіти може покращувати успішність і залучення до навчання учнів з особливими освітніми потребами. [39, с. 264]

Все більше вчителів і батьків виявляють неабиякий інтерес до визначення стратегій покращення когнітивного розвитку учнів початкової школи в контексті класу. Увага – це когнітивна функція, яка є ключовою для поведінки людини. Це «передумова навчання та основний елемент мотивації та управління в класі». Відсутність концентрації уваги в класі вважається однією з найпоширеніших освітніх проблем протягом усього навчання. [47]

Основним завданням теперішньої школи є особистісний розвиток учнів, їх самостійність та активність а також формування кожного, як суб'єкта, готового до діяльності. Початкова освіта є потужною силою і основою розвитку всесторонньо розвиваючої особистості.

Зміни, які відбуваються в пізнавальній діяльності особи шкільного віку, є критично важливими для подальшого гармонійного та повноцінного розвитку її психіки. Розвиток уваги є одним із основних чинників ефективного навчання та успішного формування особистості старшокласника. Увага виступає як необхідна умова для пізнання навколишнього світу, самопізнання, а також для глибокого, чіткого і осмисленого сприйняття навчального матеріалу.

Розглядом та дослідженням проблем з уважності займалися вітчизняні та зарубіжні психологи: О.М. Леонтєв, С.Л. Рубінштейн, Л.С. Виготський, Б.В. Ельконін, К.Д. Ушинський, Ж. Піаже, Е.Б. Тітченер, Г.С. Костюк, П.Я. Гальперін, К. Коффка, В.В. Давидов, Н.А. Менчинська, І. Валлон, Т. Рібо та ін. Розвиток уваги молодших школярів у навчальній діяльності поглиблено досліджували: О. Леонтєв, Л. Божович, І. Страхов М. Добринін та ін. Проте залишається ще багато нез'ясованих аспектів цієї проблеми, зокрема особливостей розвитку уваги учнів на етапі переходу до середньої школи. [1, с. 196, 197]

Ще на самому початкової школи у дітей ще не розвинені необхідні навчальні вміння та навички, що ускладнює їх здатність швидко переходити від

одного виду навчальної діяльності до іншого. Це свідчить про недосконалість такої важливої властивості уваги, як здатність до переключення. Проте з удосконаленням навчальної діяльності, вже в кінці 1-го та на початку 2-го класу, учні здатні без труднощів переходити від одного етапу уроку до іншого, а також від однієї навчальної справи до іншої. Тому при організації навчального процесу в молодших класах необхідно враховувати рівень розвитку та стабільність, а також здатність до переключення довільної уваги учнів. [34, розд. 2.3]

Неуважність серед молодших школярів є однією з основних причин низької успішності в навчанні. Помилки, зроблені через відсутність уваги під час письмових робіт і читання, є для дітей особливо прикрими. Зазвичай, велика кількість таких помилок у першокласників пояснюється сукупністю різних факторів, включаючи вікові особливості розвитку (незрілість нейрофізіологічних механізмів), початок етапу набуття навичок організації навчальної діяльності та іншими аспектами, пов'язаними з адаптацією до нових умов шкільного життя.

Для дітей молодших класів зовнішні подразники є потужним відволікаючим фактором, що ускладнює їх здатність зосереджуватися на складному та незрозумілому матеріалі. Увага молодших школярів відзначається обмеженим об'ємом і низькою стійкістю. Дуже часто вони відволікаються на власні думки, малюнки на парті або інші не пов'язані з навчанням заняття. Коли така дитина дивиться в підручник, вона не фокусується на вправі чи правилі, а досліджує текст чи малюнок, що не стосуються поточного уроку.

Хоча увага молодших школярів і розвинена, проте, відсутність належної спрямованості дає враження розсіяності. Такі діти часто відволікаються, мають труднощі з концентрацією, а їхня увага нестійка, що негативно позначається на результатах навчання.

У процесі молодшого шкільного віку увага зазнає значних змін: обсяг уваги зростає поступово, підвищується її стійкість, покращуються вміння переключення та розподілу. Розвинуті властивості уваги є важливим чинником, що впливає на успішність навчання. Зазвичай діти, які краще навчаються, мають вищий рівень розвитку уваги. Проте різні її властивості розвиваються з різною

швидкістю. Обсяг уваги, як правило, найбільш схильний до впливу, а вміння розподіляти й підтримувати увагу потребує тренування, щоб уникнути стихійного розвитку. Успішність тренування уваги значною мірою залежить від індивідуальних особливостей нервової системи. Дослідження показують, що різні типи нервової системи можуть як сприяти, так і перешкоджати оптимальному розвитку властивостей уваги.

Діти з активною і рухливою нервовою системою мають стійку увагу, яка легко перемикається. У тих, у кого нервова система інертна і слабка, увага нестійка, погано розподіляється і важко переключається. Комбінація інертності та сили нервової системи підвищує стійкість уваги, але знижує ефективність її переключення та розподілу (Єрмолаєв О.Ю. та ін., 1987). Тому важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини при тренуванні її уваги, оскільки це дозволяє здійснювати корекцію лише в певних межах. [29]

Увага залежить не тільки від зовнішніх чинників, але й від вміння людини свідомо орієнтувати її на певні об'єкти. Це вміння називають уважністю. Якщо уважність недостатньо розвинена, це проявляється в труднощах з концентрацією та схильності до відволікань, а також у неможливості зберігати увагу без зовнішніх стимулів. [12, с. 56]

Найбільш загальні характеристики неуважної поведінки серед молодших школярів: метушливість, легкість відволікання та наявність труднощів в сконцентрованості та сидінні. Неуважна поведінка учнів може бути серйозним обмеженням у процесі викладання та навчання. [51]

Одним з головних факторів, що формують увагу, є розум. Розум повідомляє, який орган чуття використовувати для рухів з навколишнього середовища. Якщо є потреба в русі, тоді необхідна координація рук і очей. Якщо виникає звуковий подразник, робиться спроба голови відповісти на сигнал. Якщо є потреба в зосередженні, використовується розум. Інші органи чуття належать до факторів, що створюють увагу. Увага дуже важлива і визначальна з дитинства, і розвиток уваги відіграє велику роль, а саме у більш пізньому віці дитини. Дорослі успішні у вибірковій увазі, але діти більш успішні в уважності, ніж

дорослі у навчанні. Особливо в діти дошкільного віку, їхні здібності до дуже швидкі і вони легко навчаються всьому, чого навчають. [49, с. 449]

Ще до початку віку молодшого шкільника, переважає мимовільна увага, Найперше, що привертає увагу молодших школярів – це нові, яскраві та незвичайні різні подразники. Засобом, що активує зріст концентрації, стійкості стану, обсягу та сприяє формуванню довільності уваги в цьому віці – є навчальний процес. Найефективніше зосередити увагу учнів-початківців у навчанні можливо лише завдяки умовам активності у пізнавальному процесі та в інтересі до значимого матеріалу. Молодші школярі можуть проявляти неуважність по причині поверховості та нестійкості уваги, що буде потребувати певних корекційних засобів. [7, с.159]

Протилежністю концентрації уваги є розсіяність. Це явище характеризується нездатністю людини тривалий час зосереджуватися на конкретному об'єкті чи діяльності. Розрізняють два види розсіяності: уявну (несправжню) та справжню.

Уявна розсіяність полягає у відсутності уваги до навколишніх предметів через сильну зосередженість на одному конкретному об'єкті. Така розсіяність не шкодить діяльності, хоча й ускладнює орієнтування в оточенні. Натомість справжня розсіяність важча. Людина, яка не може утримувати увагу на чомусь конкретному, швидко відволікається. Фізіологічно це пояснюється недостатньою силою внутрішнього гальмування.

Чи не єдиною причиною справжньої розсіяності є перенавантаження мозку надмірною кількістю стимулів. Також розкиданість інтересів може сприяти виникненню цього стану. Неправильне виховання в родині, зокрема відсутність чітко визначеного режиму у заняттях, відпочинку та розвагах, а також звільнення від виконання обов'язків, можуть стати причинами справжньої розсіяності. До цього також може призвести монотонне викладання, яке не стимулює роздуми, не пробуджує емоцій і не вимагає зусиль волі, що стає джерелом розсіяної уваги в учнів. [11, с.164]

Тому від того, наскільки учні будуть уважними на уроках, залежатиме успішність засвоєння освітньої програми початкової школи. У віці молодших

шкільних років увага, як і всі інші психічні процеси, зазнає істотних змін. Це пояснюється тим, що при вступі у школу учні включаються у інші, нові для них види діяльності і структури міжособистісних відносин, які часто вимагають від них нових психологічних навантажень. Навчальний процес висуває вимоги до довільності уваги дітей щодо вміння контролювати свої дії, працювати не відволікаючись, співставляти результат із поставленою метою, виконувати інструкції. Саме через низький рівень розвитку властивостей уваги молодші школярі часто відчують труднощі в навчальному процесі, що значно знижує їх пізнавальну активність і призводить до академічної неуспішності... Віковими особливостями уваги молодших школярів є відносна слабкість довільної уваги і незначна його стійкість. Молодшим школярам досить важко зосередити увагу на одноманітній і нецікавій діяльності. Проте молодші школярі вже можуть певною мірою планувати власну діяльність. [37]

Висновки до розділу 1.

Ще з раннього періоду розвитку науки психології, а саме у середині ХІХ ст., розпочалось дослідження психологічного процесу уваги, яку активно вивчали провідні на той час фізіологічні лабораторії. Саме до цього періоду, вчені не могли повністю зрозуміти як діє увага, її механізм. Вони вважали увагу асоціацією, плутаючи з репродуктивними процесами. Проте, сучасники розділяють увагу на два основні підходи: перший говорить, що увага є складовою частиною якої-небудь психічної діяльності, до прикладу пам'яті, сприйняття або ж мислення. Прибічниками першого підходу є С. Л. Рубінштейн, М. Ф. Добринін. І другий підхід, прибічниками якого є П. Я. Гальперін, О. М. Леонтьєв, розглядають увагу як самостійний процес, який засновується на основній діяльності.

Спираючись на теоретичну основу, ми бачимо, що увага прямо пов'язана з діяльністю людини, з її активністю та підтримується саме нею, спрямовуючись та зосереджуючись в певних об'єктах, і є також важливою внутрішньою складовою психічної діяльності особистості.

Важливим для розвитку уваги є вік дітей молодших класів, адже без правильного і належного розвитку та рівня, дітям буде важко і навіть неможливо

засвоювати шкільну програму. І наскільки школярі будуть уважними на заняттях, буде залежати успіх їхнього подальшого не лише навчання, а й майбутнього. Найбільш яскраві прояви неуважності спорстерігаються у відволіканні, метушливості, непосидючості на низькій сконцентрованості.

Багато психологів переймалися проблемами розвитку уваги у школярів початкових класів, адже саме в цьому віці увага формується як важлива властивість особистості, а саме розвитком мимовільної і довільної уваги.

Варто зауважити, що в цьому віці, а саме молодших класів, як і всі інші процеси, увага також зазнає важливих змін. Пояснюється це тим, що діти, приходячи до школи, включаються у нові види діяльності і навантаження, що доволі знижує пізнавальні процеси і призводить до не встигання за освітнім ритмом, тому це є для них психологічно непросто.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ УВАГИ У МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

2.1. Психодіагностичні методи, що виявляють рівень розвитку уважності у дітей молодшого шкільного віку

Не зважаючи на багато досліджень, що проводилися і проводяться на дослідження рівня уваги, проблема на сьогодні залишається актуальною як для багатьох батьків, що зіштовхуються з проблемою неуважності їхніх дітей, особливо вона стає явною, коли дитина іде до школи, так і вчителів.

Для дітей молодшого шкільного віку характерна домінуюча роль мимовільної уваги. Яскраві, нові чи незвичні подразники зазвичай швидко привертають увагу першокласників. Заняття в школі сприяють розвитку концентрації, стійкості та обсягу уваги, а також її довільного контролю. Найкращі результати в зосередженні уваги учнів можна досягти, якщо активізувати їх пізнавальний інтерес і мотивацію, підкреслюючи значущість матеріалу. Проблеми з увагою у молодших школярів зазвичай проявляються в її поверховості та нестійкості, що потребує серйозних корекційних заходів. [13, с. 159]

Розвиток уваги у дітей молодшої школи починає бути все більш довільним, коли будуть створюватися умови для цілеспрямованої діяльності, в яких вони навчаються самостійно ставити й досягати свої цілі. Процес формування довільної уваги у молодших школярів включає перехід від виконання завдань, визначених дорослими, до постановки власних цілей, і так само від безперервного контролю з боку вчителя до самоконтролю, що підтримується контролем однокласників.

Зі збільшенням віку дітей розширюється обсяг та стійкість їх уваги. У дітей молодших класів увага безпосередньо залежить від того, наскільки важливим вони вважають навчальний матеріал. Визнання значущості матеріалу, усвідомлення його необхідності та цікавість до його змісту є ключовими факторами, що впливають на їхню здатність до зосередження.

Уважність дітей молодшої школи залежить від того, наскільки доступними і посильними є навчальні завдання, а також від здатності вчителя організувати урок таким чином, щоб залучити всіх учнів. Серед причин нестійкої уваги у віці початкових класів, можна відзначити недостатність розумової активності, яка обумовлена не лише недосконалими методами навчання, але й рівнем готовності дітей до навчальної діяльності, труднощами у засвоєнні матеріалу, станом здоров'я тощо. [4, с.60, 61]

«Вихователі дітей молодшого шкільного віку, які виявляють ознаки неувважності, повинні звернутися за допомогою для дитини. Стратегії корекції та навчальні програми для цих дітей мають бути доступні в школі, а не лише для дітей із певним діагнозом. Батьки та вчителі також можуть отримати користь від тренінгів, щоб допомогти задовольнити потреби неувважних дітей». [52]

Для виявлення конкретного психічного явища створюється спеціальна методика, яка базується на уявленнях дослідника щодо умов, необхідних для його виникнення. У методиці вказуються мета дослідження, необхідні матеріали, послідовність етапів та критерії для оцінки й аналізу результатів. Важливо точно дотримуватися всіх інструкцій методики, що дозволяє потім повторити експеримент, перевірити його результати і зробити висновки. Наприклад, у методиці може бути зазначено, що інструкцію до завдання потрібно прочитати дитині лише один раз, чітко й ясно. Якщо дитина попросить повторити або пояснити завдання, досліднику не слід це робити, адже оцінка базується на тому, як дитина зрозуміла завдання без допомоги. Однак після експерименту дорослий може допомогти дитині, пояснивши незрозумілі моменти.

Необхідно також чітко відповідати вимогам до характеристики предметного матеріалу: іноді необхідно, щоб малюнки були кольоровими, іноді чорно-білими; то на білому, то на кольоровому тлі тощо. Дотримання чітких вимог методики забезпечує об'єктивність її результатів. З іншого боку, варіювання умов експерименту дозволяє виявити закономірності та механізми психічного розвитку. Експеримент передбачає активну позицію дослідника, чіткі критерії аналізу та схеми фіксації результатів, що дозволяє накопичити значний фактичний матеріал та ефективно його узагальнити. Значний обсяг отриманого

фактичного матеріалу дає можливість виразити його результати в числових показниках, які підлягають математичній обробці, що підвищує достовірність висновків. При цьому об'єктивність експерименту не є абсолютною і також має свої обмеження. В експерименті досліджуються конкретні психічні явища, і не слід поширювати їх характеристики на всю психіку дитини, а також робити надто узагальнені висновки. [6, с.33]

Кожна дитина проходить свій шлях розвитку, на який впливають статеві відмінності. Стать впливає на індивідуальність і одним із проявів індивідуальності є увага.

Важливо звернути увагу на відмінності у властивостях уваги хлопчиків і дівчаток, оскільки, наприклад, за рівнем когнітивного розвитку хлопчики відрізняються від дівчаток нижчим рівнем розвитку довільної уваги при приблизно рівних показниках пам'яті і розвиток інтелекту. Саме коли відбувається процес навчання, педагоги продовжують активно впроваджувати розпочате батьками привиття, що уже розпочали формування у своїх дітях різних типів поведінки, заснованих на усталених гендерних стереотипах. Залишається фактом те, що хлопчики мають більше проблем з дисципліною, аніж дівчатка. Також варто замітити, що незначні порушення дисципліни (до прикладу такі, як викрикування з місця); з боку дівчат викликають активне неприйняття з боку вчителів, а хлопці «тягнуть» ті ж дії. Хлопчиків хвалять частіше, ніж дівчат. Хлопчиків хвалять за знання і правильні відповіді, а дівчат — за слухняність і старанність.

Хлопчиків засуджують за погану поведінку, а дівчаток засуджують за помилки у відповідях.

Вихователі та вчителі різнобічно пояснюють негативну успішність учнів щодо статевої відмінності: неуспішність дівчаток — недостатніми здібностями, хлопчиків — недостатньою працьовитістю та старанням. Загальновідомо, що хлопці, зазвичай, приходять до школи менш підготовленими, аніж дівчата. У них дещо важче і спокійніше розвиваються якості такі, як старанність, відповідальність та сумлінність. І навіть за правильного виховання хлопцям в загальному важче розвинути такі якості. У хлопчиків вони нерідко спрямовані

на окремі предмети та явища, іноді віддалені від тих, які можуть входити в безпосередні обов'язки дитини. Тому в них більш виражений нахил відволікатися на інші справи та робити те, що на даний момент не є безпосередньо необхідним.

Різниця в інтересах та схильностях визначає ряд важливих переваг хлопчиків: більшу широту мислення, ширший кругозір, краще вміння порівнювати окремі предмети та явища. Увага дівчат не настільки задіяна, але в рамках чуттєво сприймання відображається ретельніше й детальніше.

Але хлопчики на уроках більш розсіяні і їхні думки часто відволікаються від задачі, яку вони повинні робити. На противагу їм, дівчатка акуратніші, старанніші, совісніші. Навіть якщо хлопчик думає не гірше, а краще дівчинки, змусити його думати і міркувати в класі важче, аніж дівчинку.

Загалом комплекс негативних установок на навчання, неорганізованість, несистематичність, недисциплінованість є низкою причин неуспішності у хлопців удвічі частіше як у дівчат.

Для діагностики уваги молодших школярів підходять тести, розраховані на дорослих, але із завданнями на доступному для дітей рівні. [32, с. 92]

2.2. Етапи та обґрунтування етапів дослідження заданої проблеми

Тому, щоб дослідити рівень уваги у категорії молодшого шкільного віку, в цій роботі представлені опис етапів роботи над заданою проблемою, також подано результати досліджень та аналіз трьох психодіагностичних методів, що виявляють рівень розвитку уважності у дітей початкових класів, і дані рекомендаційні поради щодо покращення уваги та запобігання неуважності в дітей молодшого шкільного віку.

Першим етапом стало формулювання мети та завдань дослідження, визначення об'єкта і предмета, аналіз теоретичних аспектів проблеми, обґрунтування її актуальності, дослідження процесів розвитку уваги у молодших школярів, вивчення факторів, що впливають на цей процес.

Другим етапом роботи була розробка та вибір інструментів для оцінки уважності у дітей молодшого шкільного віку, підбір методик для визначення обсягу уваги, визначення переключення і розподілу уваги та оцінки

інтенсивності, стійкості та швидкості переробки інформації в зоровому аналізаторі у дітей молодших класів, а саме досліджуваних 2-го та 4-го класів.

Третій етап включив в себе проведення трьох методик та дослідження, що проводилися над респондентами на такі види розвитку уваги:

1. Обсяг уваги — «Запам'ятай і розстав крапки» С. П. Бенашвілі;
2. Переключення і розподіл уваги — «Постав позначки» модифікація методу П'єрона-Рузера;
3. Оцінка інтенсивності, стійкості та швидкості переробки інформації в зоровому аналізаторі — «Кільця Ландольта».

Четвертий етап роботи становить обробку, аналіз та математично-статистичні підрахунки результатів проведених методик над дітьми молодших класів та представлення їх у вигляді таблиць, діаграм, графіків та гістограм, що наочно показують різницю між результатами дітей 2-го та 4-го класів, та гендерну різницю, щоб краще зрозуміти та підтвердити або ж спростувати гіпотезу.

П'ятим етапом стали оформлення висновків, узагальнень проведених досліджень на обсяг, концентрацію, стійкість, інтенсивність і швидкість в оптичному аспекті та оцінку розподілу уваги у дітей молодшого шкільного віку.

Шостий етап вміщає рекомендації щодо покращення рівня уважності у дітей досліджуваної вікової категорії. Рекомендаційні поради використовувалися як із джерел, так і підібрані особисто автором.

2.3. Методи дослідження розвитку уваги у дітей молодшої школи

Використання тестових методик, які дають змогу оцінити рівень розвитку уваги у дітей категорії молодшого шкільного віку, допоможуть визначити саме рівень уважності, що необхідний для навчальної діяльності, а також і в безпосередньо життєвому процесі.

Методика «Запам'ятай і розстав крапки» С. П. Бенашвілі.

Ця методика допомагає зробити оцінку обсягу уваги у дітей початкових класів. Для проведення дослідження потрібно застосувати зразок квадратів з проставленими крапками, зображений у додатку 1. Листки з крапками потрібно розрізати на 8 невеликих квадратів, після скласти їх в стопочку таким чином, щоб

зверху був квадрат з двома крапками, а знизу знаходився квадрат із дев'ятьма крапками (щоб демонструвати квадрати зверху вниз по порядку і щоразу показувати квадрат із більшим числом крапок).

Далі експериментатор показує дитині по черзі картки на 1-2 секунди, спочатку там, де зображено дві крапки і щоразу по черзі наступні картки з поступовим збільшенням розставлених крапок. На кожний квадрат, який має заповнити учень, переносючи побачені крапки на свою відповідну картку, дається 15 секунд (додатки 2).

Щоб оцінити обсяг уваги по пройденій методиці потрібно брати за увагу лише ту картку, на якій без помилок було проставлено правильно найбільшу кількість крапок. Це може бути будь-яка з карток, проте, там де усе правильно проставлено. [17]

Методика «Постав позначки» модифікація методу П'єрона-Рузера.

Методика «Постав позначки» допомагає вивчити переключення і розподіл уваги. З самого початку безпосереднього проведення цієї методики, респонденту демонструють малюнок (додатки 3) і дають інструкцію як з ним працювати. А саме: потрібно у кожній фігурі поставити саме той значок, який зображено на зразку, тобто потрібно проставити, відповідно зразку, крапку, плюс, півколо, риску з крапкою. Виконується завдання протягом двох хвилин.

Оцінюється дослідження за допомогою формули: $S=(N-2,8n)/100$, де S – показник переключення та розподілення; N – це показник кількості геометричних фігур, які проставлено дитиною; n – допущена кількість помилок за час проведення методики, пропущені або невірно відмічені, за вказаним зразком, позначки. [20]

Методика «Кільця Ландольта»

Методика допомагає у дослідженні інтенсивності та стійкості уваги і швидкості переробки інформації в зоровому аналізаторі. Виконується за допомогою спеціального коректурного бланку. [22] (додатки 4). Таблицю з кільцями показують дитині і домовляються, які два кільця по зразку потрібно закреслити і як, тобто, наприклад, одне кільце з розщепленням по середині зліва вертикальною рисою, а зверху – горизонтальною. Робота над завданням

проводиться протягом п'яти хвилин і після кожної хвилини експериментатор каже слово «риска», тоді дитина має поставити риску біля того кільця, біля якого прозвучала команда, потім знову відновлюється робота. В кінці, після сигналу «стоп», знову ставиться уже подвійна риска і тестування закінчується.

Оцінити результати можна за допомогою двох формул. Одна формула оцінює результат за 1 хвилину, інша – результат за 5 хв, тобто, за увесь час. Формула має вигляд: $A=(N-2,8n)/t$, де A – швидкість переробки інформації; N – загальна кількість оброблених кілець; n – кількість помилок, t – час. [23]

2.4. Загальні характеристики обраних методів дослідження на розвиток уваги у дітей молодших класів

Методика «Запам'ятай і розстав крапки» С. П. Бенашвілі виявляє рівень обсягу уваги молодшого школяра. Саме рівень обсягу уваги показує скільки об'єктів або інформації людина спроможна утримувати і сприймати у свідомості одночасно за короткий проміжок часу. Це необхідно для ефективності у виконанні завдань і сприяє кращому сприйняттю та запам'ятовуванню. [18]

Методика «Постав позначки» модифікація методу П'єрона-Рузера, що виявляє рівень переключення і розподілу уваги. Перемикання уваги необхідне у низці складних проявів діяльності людини і обумовлене необхідністю вмикання в нове завдання до змінних умов, коли відбувається зміна об'єктів або завдань. Саме тоді є необхідність в переключенні уваги її стабільності і саме це запобігає перевтомі і підвищує стабільність уваги.

Розподілення уваги виявляється у вмінні одночасно робити дві або більше діяльностей. Це залежить від багатьох факторів, адже чим складніші види діяльності і завдань дитина виконує водночас, тим важче їй розподілити увагу. Якщо ж завдання надто важке, то його виконання стає неможливим і тоді важко поєднати одночасне виконання двох і більше видів розумової діяльності. [21]

Методика «Кільця Ландольта» на оцінку інтенсивності, стійкості та швидкості переробки інформації в зоровому аналізаторі. Інтенсивність уваги носить характер ефективного сприйняття, а також загалом мислення і пам'яті.

Стійкістю уваги є безпосередня здатність певний час утримувати рівень концентрованості та інтенсивності, яка в свою чергу визначається

темпераментом, типом нервової системи, мотиваційними аспектами, такими, як істотність потреби, новизна і особиста зацікавленість, та зовнішніми факторами людської діяльності... Стійкість позначає тимчасову характеристику уваги. [15]

Швидкість застосування інформації в зоровому сприйнятті дитина виробляє в міру збагачення пізнавальних досвідів, які встановлюють зв'язок між зображеннями, символами та реальними предметами. Систематичний початок навчання у школі вимагає від учнів особливо зорових сприйняття, розрізнення оптичних та схожих ознак, що дуже є важливим для процесу навчання. [16]

Висновки до розділу 2.

Проблема уваги у дітей молодшого шкільного віку, на сьогодні, ще поки лишається актуальною, хоча проводилося і проводиться безліч досліджень на запит як і педагогів, вихователів, так і батьків. В цьому віці домінуючою є мимовільна увага, тому це може стати проблемою у зосередженні на завданнях, адже для цього потрібно щоб була розвинута саме довільна увага.

В кожній дитини є свій хід розвитку, на який можуть впливати як гендерні, так вікові відмінності.

Для діагностування дітей початкових класів було обрано методики, які можуть проводитися як на дорослих, так і на дітях, лише дитячі варіанти методик, відповідно віку, підлаштовують завдання, доступні для рівня саме досліджуваних:

Методика «Запам'ятай і розстав крапки» С. П. Бенашвілі показує на скільки дитина спроможна утримати і сприйняти об'єктів в своїй свідомості за короткий час.

Методика «Постав позначки», модифікація методу П'єрона-Рузера показує рівень переключення та розподілу уваги, що необхідний у ряді складних проявів діяльності дитини і обумовлює необхідність вмикання в нову задачу до змінних обставин, коли саме відбувається змінення об'єктів і задач. Саме завдяки перемиканню і розподілу уваги є попередження перевтоми.

Методика «Кільця Ландольта» демонструє оцінку інтенсивності, стійкості та швидкості перероблення інформації в оптичній сфері. Інтенсивність уваги відповідає за ефективне сприйняття, мислення та пам'ять. Стійкість уваги

безпосередньо відповідає за її утримання, а швидкість у зоровому просторі дає оцінку здатності зосереджуватися на певних об'єктах або змінних, що з'являються в полі зору досліджуваного і швидкого орієнтування в просторі. Це є дуже необхідним для навчання у школі, адже саме на уроках потрібні не лише слухові, а й зорові сприйняття.

До кожної методик є формула підрахунку та шкала визначення рівня розвитку.

РОЗДІЛ 3.

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ УВАЖНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

3.1. Результати емпіричного дослідження оцінки обсягу, переключення і розподілу, інтенсивності, стійкості та швидкості переробки уваги в молодших школярів

Покладаючись на основу теоретичних аспектів та актуальність проблеми рівня розвитку уваги у молодших школярів, ми розробили програму емпіричного дослідження, яке дало змогу максимально оцінити рівень розвитку обсягу, переключення і розподілу та інтенсивність, стійкість і швидкість переробки інформації у зоровому аналізаторі у дітей цієї вікової категорії.

Метою дослідження рівня розвитку уваги у дітей молодших класів було отримання об'єктивних результатів емпіричних досліджень завдяки запропонованим методикам та отримати повну оцінку уважності дітей віком 7-10 років. Важливим аспектом також є представлення результатів дослідження, що зможуть показати загальну картину рівня уваги і підтвердити чи заперечити гіпотезу, що діти трішки старшого віку мають краще розвинену увагу та те, що увага дівчаток краща за увагу хлопчиків.

Вищезгадані дослідження походилися з 2 по 13 грудня 2024 року в ліцеї № 5 м. Костопіль, Рівненського району, Рівненської області. У проходженні методик брали участь 25 учнів 2-го і 25 учнів 4-го класів. З 2. 12. по 6. 12. 2024 дослідження проводилися з другокласниками і з 9.12 по 13. 12. 2024 – з четвертокласниками. З них 10 дівчаток та 15 хлопчиків у другому та 14 дівчаток і 11 хлопчиків у четвертому класах.

Тестування проводилося наступним чином: кожна методика проводилася з кожним учнем індивідуально по одному дослідженню на день. Всі досліджувані на час проходження методики почувалися добре та перебували в піднесеному позитивному настрої, від проведення тестування не відмовлялися, а навпаки, проявляли інтерес.

Вибірку досліджуваних та їх результати загально зображено у таблиці 1.1.

Табл. 1.1

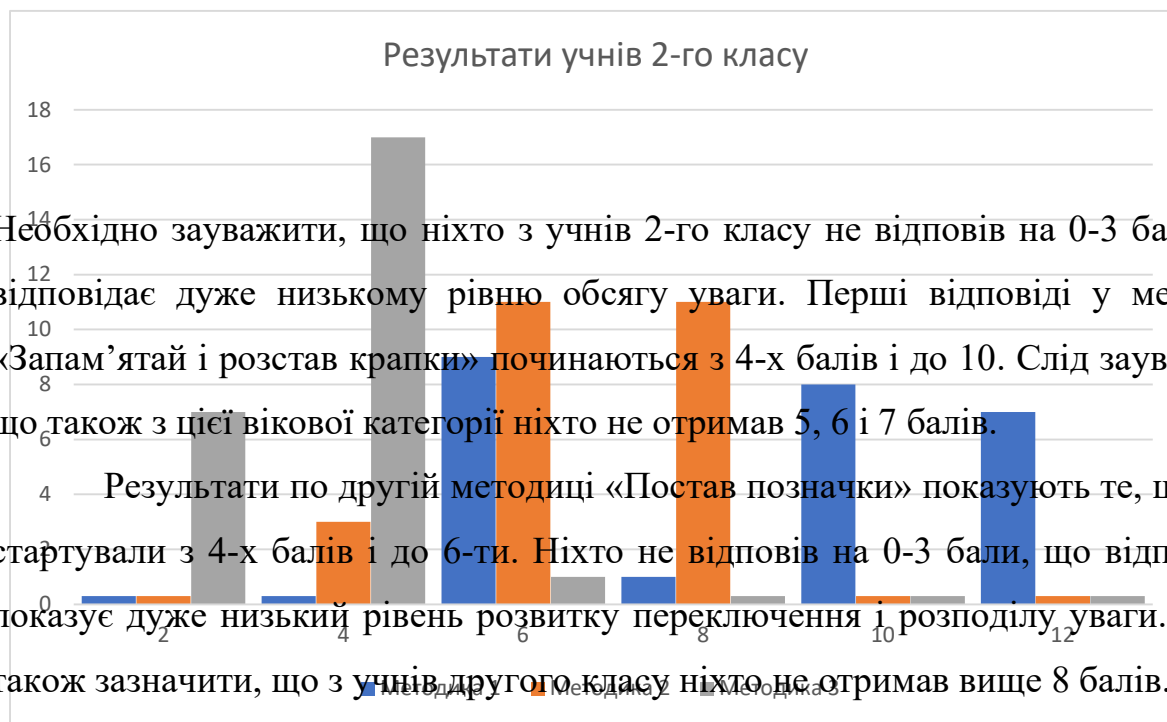
№	Вік	Стать	Клас	1. Методика «Запам'ятай і розстав крапки» (к-ть крапок, бали)		2. Методика «Постав позначки» (показник, бали)		3. Методика «Кільця Ландольта» (показник, бали)	
1.	7	Ж	2	5	9	0,46	5	0,21	1
2.	7	Ж	2	5	9	0,54	6	0,26	2
3.	7	Ж	2	7	10	0,58	6	0,20	1
4.	7	Ж	2	4	8	0,60	6	0,29	2
5.	7	Ж	2	2	4	0,50	5	0,08	1
6.	7	Ж	2	7	10	0,54	6	0,27	2
7.	7	Ж	2	2	4	0,52	6	0,16	1
8.	7	Ж	2	7	10	0,44	5	0,31	2
9.	7	Ж	2	5	9	0,42	5	0,36	2
10.	8	Ж	2	9	10	0,54	6	0,29	2
11.	7	Ч	2	2	4	0,34	4	0,07	1
12.	7	Ч	2	2	4	0,40	4	0,33	2
13.	7	Ч	2	2	4	0,38	5	0,37	2
14.	7	Ч	2	2	4	0,40	5	0,24	2
15.	7	Ч	2	2	4	0,30	4	0,42	3
16.	7	Ч	2	5	9	0,52	6	0,33	2
17.	7	Ч	2	2	4	0,54	6	0,20	1
18.	7	Ч	2	4	8	0,48	5	0,20	1
19.	7	Ч	2	7	10	0,54	6	0,23	2
20.	7	Ч	2	5	9	0,38	5	0,33	2
21.	8	Ч	2	4	8	0,40	5	0,42	3
22.	8	Ч	2	7	10	0,36	5	0,42	3
23.	8	Ч	2	3	6	0,60	6	0,32	2
24.	8	Ч	2	2	4	0,56	6	0,51	4
25.	8	Ч	2	7	10	0,44	5	0,24	2
26.	9	Ж	4	3	6	0,62	6	0,41	3

27.	9	Ж	4	3	6	0,42	5	0,49	3
28.	9	Ж	4	3	6	0,42	5	0,42	3
29.	9	Ж	4	5	9	0,62	6	0,21	1
30.	9	Ж	4	7	10	0,56	6	0,50	4
31.	9	Ж	4	5	9	0,62	6	0,60	4
32.	9	Ж	4	5	9	0,68	7	0,49	3
33.	9	Ж	4	7	10	0,74	7	0,43	3
34.	10	Ж	4	8	10	1,00	9	0,83	7
35.	10	Ж	4	9	10	0,60	6	0,62	5
36.	10	Ж	4	8	10	0,90	9	0,80	6
37.	10	Ж	4	7	10	0,56	6	0,33	2
38.	10	Ж	4	9	10	1,00	9	0,64	5
39.	10	Ж	4	7	10	1,02	10	0,75	6
40.	9	Ч	4	5	9	0,72	7	0,31	2
41.	9	Ч	4	5	9	0,52	6	0,49	3
42.	9	Ч	4	7	10	0,72	7	0,52	4
43.	9	Ч	4	4	8	0,40	5	0,77	6
44.	10	Ч	4	7	10	0,44	5	0,16	1
45.	10	Ч	4	8	10	0,42	5	0,45	3
46.	10	Ч	4	4	8	0,56	6	0,44	3
47.	10	Ч	4	9	10	1,12	10	0,93	7
48.	10	Ч	4	7	10	0,90	9	0,71	5
49.	10	Ч	4	4	8	0,32	4	0,47	6
50.	10	Ч	4	7	10	0,68	7	0,74	5

Для кращого розуміння, наочності та порівняння результатів дослідження по трьох методиках, доцільно зобразити їх у вигляді гістограм, що зображено на мал. 1.1 та мал. 1.2 відносно досліджень учнів другого та четвертого класів. Це допоможе краще зрозуміти як виглядає саме рівень уважності досліджуваних по

кожній методиці і зробити висновок щодо вищого рівня розвитку уваги у старших дітей.

Мал. 1.1

Третя методика «Кільця Ландольта» дала дітям найважче, адже загально отримано результат від 1 до 3-х балів і лише один учень отримав 4 бали за цей тест, що демонструє низький рівень розвитку інтенсивності, стійкості та швидкості переробки інформації в зоровому аналізаторі.

У гістограмі, яка зображена на мал.1.2, ми можемо спостерігати трішки кращий рівень розвитку по всіх методиках, що дає впевненість стверджувати, що діти трішки старші віком, а саме на 2 роки, мають уже кращий рівень розвитку обсягу, переключення та розподілу та стійкість, інтенсивність та швидкість обробки завдань на зоровому рівні.

Мал. 1.2

оцінюється від 0 до 5-ти балів, досліджувані показали результат від 6 до 10 балів. Жоден з учнів не дав відповідь на 7 балів. У цій методиці переважає високий рівень обсягу уваги в дітей віком 9 і 10 років.

Результат пройденої другої методики «Постав позначки» показує, що стартували учні з 5-ти і вище балів. Ніхто з них не дав відповідь, що оцінюється від 0-4 бали та 8 балів. Дані результати показують середній рівень розвитку переключення і розподілу уваги у респондентів цього віку.

Третя методика «Кільця Ландольта», що більш сфокусована на інтенсивності та стійкості а також швидкості оброблювання інформації у зоровому фокусі, показує в загальному середній рівень. Учні відповіли від 1 до 7 балів. Ніхто не набрав 0 і 8 балів і вище. Ця методика також, як і для другокласників, виявилася найважчою для проходження учням четвертого класу.

Доцільно подати рівні оцінювання за набраними балами по кожній з методик, щоб краще орієнтуватися і наочно порівняти результати із безпосередніми вимогами до методик.

Методика «Запам'ятай і розстав крапки» С. П. Бенашвілі та методика «Постав позначки» модифікація методу П'єрона-Рузера має наступні рівні оцінки: учень може набрати від 0 до 10 балів.

10 балів – дуже високо.

8-9 балів – високий.

6-7 балів – середній.

4-5 балів – низький.

0-3 бали – дуже низький.

Висновки про рівень розвитку по методиці «Кільця Ландольта» оцінюється за таким критерієм: дитина може набрати від 0 до 10 балів.

10 балів – розподіл уваги дуже високий;

8-9 балів – розподіл уваги високий;

4-7 балів – розподіл уваги середній;

2-3 бали – розподіл уваги низький;

0-1 бал – розподіл уваги дуже низький.

Для того, щоб краще орієнтуватися у наших дослідженнях, рівень розвитку уваги школярів початкової школи, зображено у таблиці 1.2.

Табл. 1.2

№	Вік	Стать	Клас	1. Методика «Запам'ятай і розстав крапки» (рівень розвитку)	2. Методика «Постав позначки» (рівень розвитку)	3. Методика «Кільця Ландольта» (рівень розвитку)
1.	7	Ж	2	Високий	Низький	Дуже низький
2.	7	Ж	2	Високий	Середній	Низький
3.	7	Ж	2	Дуже високий	Середній	Дуже низький
4.	7	Ж	2	Високий	Середній	Низький
5.	7	Ж	2	Низький	Низький	Дуже низький
6.	7	Ж	2	Дуже високий	Середній	Низький
7.	7	Ж	2	Низький	Середній	Дуже низький
8.	7	Ж	2	Дуже високий	Низький	Низький
9.	7	Ж	2	Високий	Низький	Низький
10.	8	Ж	2	Дуже високий	Середній	Низький
11.	7	Ч	2	Низький	Низький	Дуже низький
12.	7	Ч	2	Низький	Низький	Низький
13.	7	Ч	2	Низький	Низький	Низький
14.	7	Ч	2	Низький	Низький	Низький
15.	7	Ч	2	Низький	Низький	Низький
16.	7	Ч	2	Високий	Середній	Низький
17.	7	Ч	2	Низький	Середній	Дуже низький
18.	7	Ч	2	Високий	Низький	Дуже низький
19.	7	Ч	2	Дуже високий	Середній	Низький
20.	7	Ч	2	Високий	Низький	Низький
21.	8	Ч	2	Високий	Низький	Низький
22.	8	Ч	2	Дуже високий	Низький	Низький

23.	8	Ч	2	Низький	Середній	Низький
24.	8	Ч	2	Низький	Середній	Середній
25.	8	Ч	2	Дуже високий	Низький	Дуже низький
26.	9	Ж	4	Середній	Середній	Низький
27.	9	Ж	4	Низький	Низький	Низький
28.	9	Ж	4	Низький	Низький	Низький
29.	9	Ж	4	Високий	Середній	Дуже низький
30.	9	Ж	4	Дуже високий	Середній	Середній
31.	9	Ж	4	Високий	Середній	Середній
32.	9	Ж	4	Високий	Середній	Низький
33.	9	Ж	4	Дуже високий	Середній	Низький
34.	10	Ж	4	Дуже високий	Високий	Середній
35.	10	Ж	4	Дуже високий	Середній	Середній
36.	10	Ж	4	Дуже високий	Високий	Середній
37.	10	Ж	4	Дуже високий	Середній	Низький
38.	10	Ж	4	Дуже високий	Високий	Середній
39.	10	Ж	4	Дуже високий	Дуже високий	Середній
40.	9	Ч	4	Високий	Середній	Низький
41.	9	Ч	4	Високий	Середній	Низький
42.	9	Ч	4	Дуже високий	Середній	Середній
43.	9	Ч	4	Високий	Низький	Середній
44.	10	Ч	4	Дуже високий	Низький	Дуже низький
45.	10	Ч	4	Дуже високий	Низький	Низький
46.	10	Ч	4	Високий	Середній	Низький
47.	10	Ч	4	Дуже високий	Дуже високий	Середній
48.	10	Ч	4	Дуже високий	Високий	Середній
49.	10	Ч	4	Високий	Низький	Низький
50.	10	Ч	4	Дуже високий	Середній	Середній

У 2-му класі середній показник балів по методиці «Запам'ятай і розстав крапки» складає 7,24б, тобто заокругливши це буде 7б – середній рівень розвитку уваги.

По другій методиці «Постав позначки» середній показник – 5,32б, тобто в середньому це 5б – низький рівень.

По третій методиці «Кільця Ландольта» середній показник відповідає 1,92 балам, тобто це приблизно 2б – низький рівень.

У 4-му класі середній показник по 1-ій методиці отримано 9,08 б, тобто заокруглюємо до 9б – високий рівень.

По 2-ій методиці учнями отримано 6,76, тобто в середньому це становить 7б – середній рівень.

По 3-ій методиці середній показник набраних балів становить 4б, тобто це відповідає також середньому рівню.

3.2. Вікові та гендерні відмінності дослідження учнів початкової школи

На малюнках 2.1, 2.2, та 2.3 подано у гістограмах результати по всіх трьох методиках у порівнянні показників другого та четвертого класів:

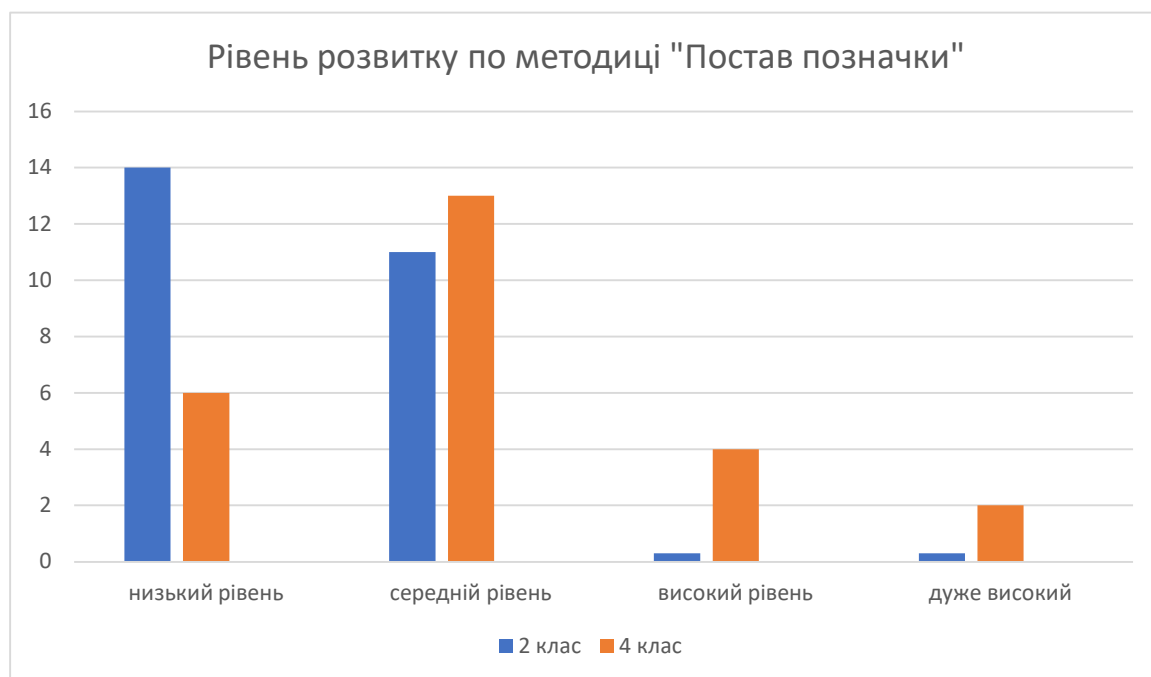
Мал. 2.1

Як бачимо з цієї гістограми, що у старших дітей кращі результати аніж у молодших по оцінці обсягу уваги. Дані показують, що четвертокласники

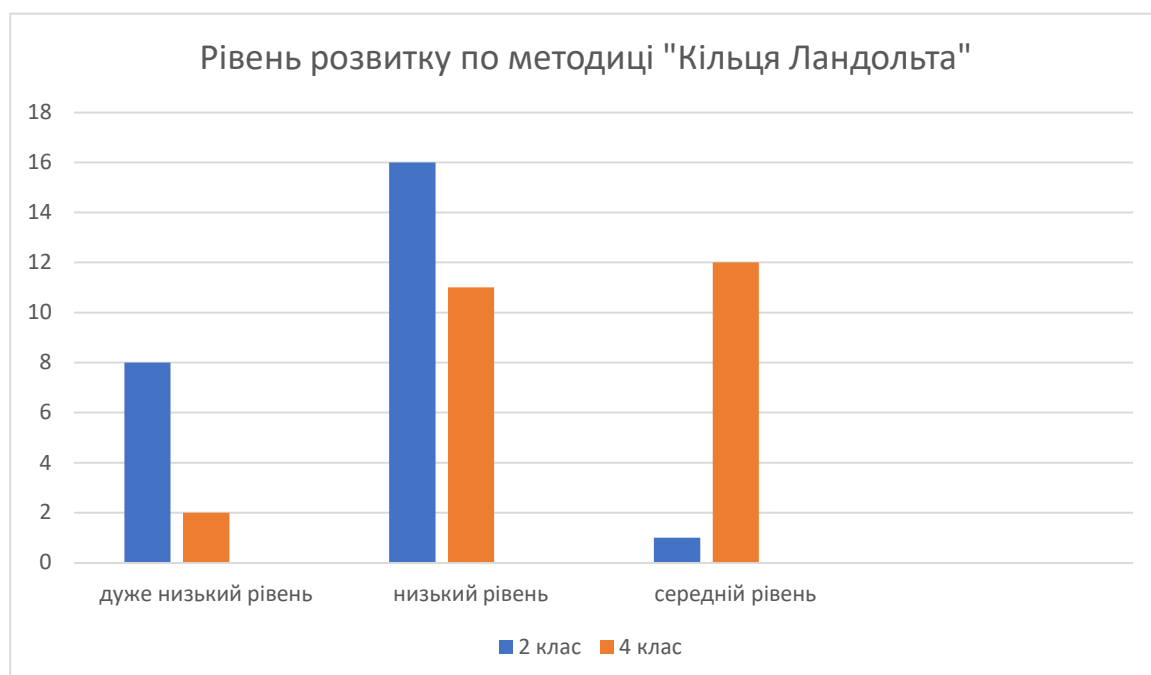
показали у більшості високий і дуже високий рівень. Це є підтвердженням гіпотези про те, що старші діти мають кращий рівень розвитку обсягу уваги.

Мал. 2.2

Гістограма, що зображена на мал. 2.2 показує результати досліджень на рівень розвитку і переключення уваги між двома віковими групами. Тут видно, що учні четвертого класу показали вищі результати від учнів другого класу, жоден з яких не показав результатів, що відповідають високому та дуже високому рівням. Результати даної методики підтверджують гіпотезу.

Мал. 2.3

Результати, які молодші школярі показали по методиці, що оцінює інтенсивність, стійкість та швидкість обробки результатів у зоровому аналізаторі, також показують те, що старші учні продемонстрували кращі результати за менших, що таким чином також підтверджує гіпотезу щодо того, що у старших дітей краще розвинена уважність.

Також розглянемо друге твердження гіпотези, яке допускає гендерну відмінність у рівні уваги у дітей молодших класів.

За результатами, зображеними у табл. 1.1 ми спостерігаємо наступні результати дівчаток другого класу по методиці «Запам'ятай і розстав крапки» – отримано результат загально в сумі 83б, розділивши на кількість (10 дівчаток), ми отримуємо 8,3 бали і відповідно в сумі 125б для четвертого, розділивши на кількість (14 дівчаток), ми отримуємо 8,92 бали. Зіставляємо з результатом хлопчиків другого класу – 98б сумарно розділяємо 15 хлопчиків і маємо середнє значення в 6,53б. Хлопчики-четвертокласники отримали сумарно 102 бали, що при розділенні на кількість в 11, ми отримуємо результат у 9,27б.

Результати дівчаток 2-го і 4-го класу по проведеній другій методиці «Постав позначки» наступні: 2-й клас – сумарно 56, а середній дорівнює 5,6 балів; 4-й клас – сумарно отримано 97, розділено на кількість отримано 6,92б. Результати для хлопчиків: 2-й клас сума складає 77б і середній показник 5,13б. Для четвертого загальна сума становить 71б, а середнє значення – 6,45б.

Третя методика «Кільця Ландольта» демонструє результати дівчаток-другокласниць – загальна сума балів становить 16, розділено на кількість – 1,6б; четвертокласниці отримали сумарний результат 55б, що в середньому становить 3,92б. Також другокласники хлопці мають в сумі 32б, що в середньому отримуємо 2,13б і четвертокласники отримали сумарно 45б, розділивши на їх кількість маємо 4,09 бали.

Отже, підводячи підсумок отриманих результатів досліджуваних по трьох методиках, можна за допомогою формули $\bar{x} \approx (\bar{1x} + 2\bar{2x})/2$, де $\bar{1x}$ – результати другого класу, $2\bar{2x}$ – четвертого.

В загальному результат отриманих балів виглядає так:

Перша методика дівчата – $\bar{x} = (8,3 + 8,92)/2 = 8,61 \approx 9б$;

Друга методика дівчата – $\bar{x}=(5,6+6,92)/2=6,26\approx 66$;

Третя методика дівчата – $\bar{x}=(1,6+3,92)/2=2,76\approx 36$;

Перша методика хлопці – $\bar{x}=(6,53+9,27)/2=7,9\approx 86$;

Друга хлопці – $\bar{x}=(5,13+6,45)/2=5,79\approx 66$;

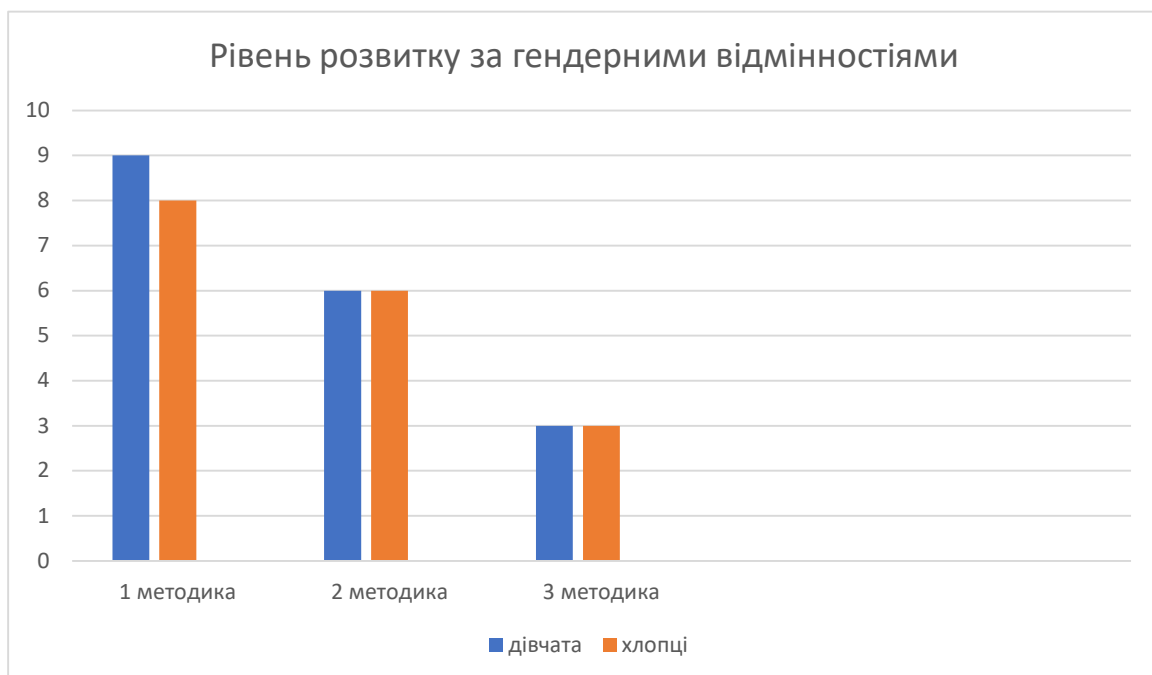
Третя методика хлопці – $\bar{x}=(2,13+4,09)/2=3,11\approx 36$.

Якщо співставити результати по кожній методиці зокрема, то спостерігаємо наступне:

Методика «Запам'ятай і розстав крапки» дівчата – 9 балів, хлопці – 8 балів. Методики «Постав позначки» та «Кільця Ландольта» дівчата і хлопці отримали однакові результати середніх значень по 66 і 36 відповідно.

Доцільно зобразити наші результати гендерного дослідження у гістограмі, зображеній на мал. 2.4.

Мал. 2.4

Отже, однозначно стверджувати, що дівчатка мають краще розвинений рівень уваги ми не можемо, адже наші дослідження показали, що результат лише по одній методиці, а саме «Запам'ятай і розстав крапки», що оцінює саме обсяг уваги, показав перевагу дівчаток над хлопчиками в 1 бал. Тому, гіпотеза

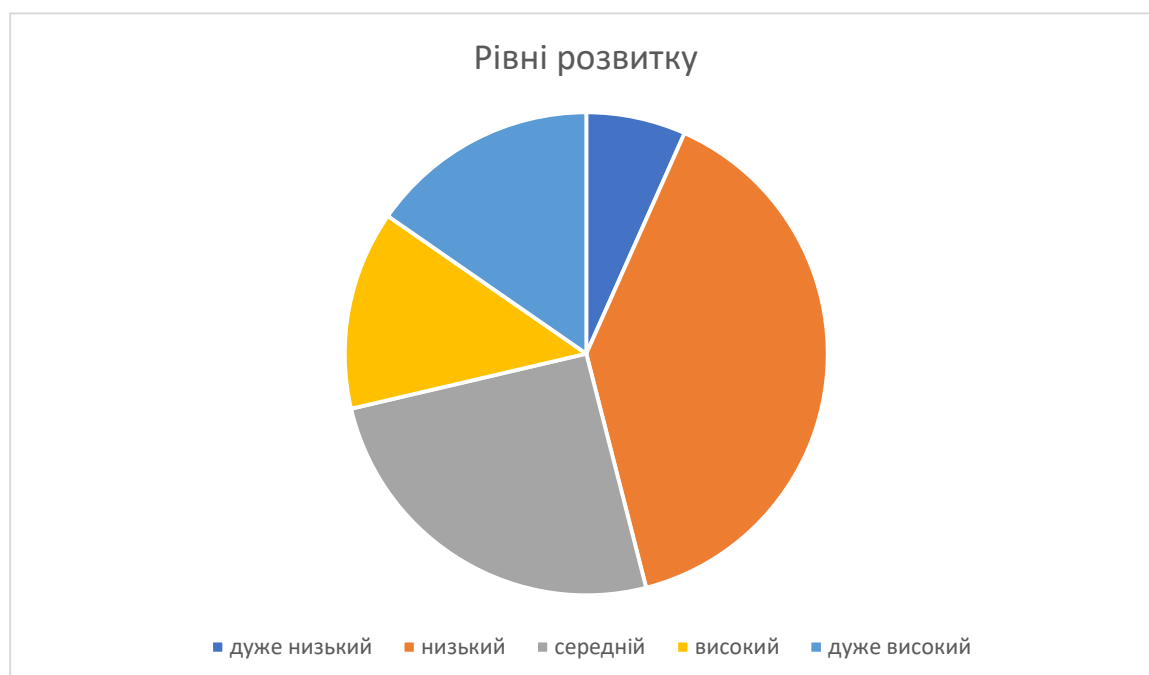
підтверджена частково. В більшій ймовірності, що рівень розвитку уваги між дівчатками і хлопчиками майже однаковий.

3.3. Узагальнені показники відсоткових співвідношень вихідних результатів емпіричного дослідження молодших школярів

Узагальнено оцінку рівня розвитку уваги учасників дослідження подано в секторній діаграмі, зображеній на мал. 2.5, що дасть нам краще зрозуміти який середній показник по трьох методиках у сумі підрахованих рівнів, показали учні другого та четвертого класів.

Рівні розвитку сумарно	
Дуже низький	10
Низький	59
Середній	38
Високий	20
Дуже високий	23

Мал. 2.5

На цій секторній діаграмі показано, що найменше досліджувані учні молодших класів відповіли на дуже низький рівень, а найбільший результат відповідає сектору, що зображає низький рівень розвитку уваги. Високий і дуже високий рівень майже на одному положенні, а середній рівень займає середню позицію.

Відсоткове співвідношення загальних результатів, зображених на мал. 2.6, виглядає наступним чином:

$$10 = 6,67\% = 7\%$$

59 = 39,33% = 40% (додаємо 1%, 0,33 від чотирьох чисел до найбільшого значення)

$$38 = 36,33\% = 36\%$$

$$20 = 13,33\% = 13\%$$

$$23 = 15,33\% = 15\%$$

Мал. 2.6

Отже, в загальному отримано середній бал по 3-х методиках у 2-му класі виявляє: $7,246 + 5,326 + 1,962 = 4,496$, заокругливши отримаємо 5б, що відповідає низькому рівню розвитку уваги.

Середній бал по 3-х методиках у 4-му класі показує: $9,086 + 6,766 + 46 = 6,616$, що при заокругленні дає 7 балів і відповідає середньому

рівню розвитку уваги. Ці показники є підтвердженням гіпотези, що трішки старші діти мають кращий рівень розвитку уваги.

Підводячи підсумки в загальному по дослідженню дітей молодших класів, виведемо загальний бал в середньому по всіх методиках загалом. Для цього використаємо формулу за числовою шкалою у відсотковому відношенні. Вона виглядає ось так у частковому сумарному співвідношенні:

$$(1 \times 10) + (2 \times 59) + (3 \times 38) + (4 \times 20) + (5 \times 23) / 10 + 59 + 38 + 20 + 23 \approx 2,91 \approx 3$$

бали, якщо ж перевірити у відсотковому, то це також виглядає наступним чином:

$$(1 \times 7) + (2 \times 40) + (3 \times 25) + (4 \times 13) + (5 \times 15) / 100 = 2,89 \approx 3 \text{ бали}$$

(враховуючи похибку), що відповідає низькому рівню розвитку уваги в загальному по трьох методиках. Також спостерігаємо те, що математичний розрахунок, проведений за результатами досліджень усіх учнів молодших класів на мал. 2.6 підтверджено математично, адже він показує найвищий відсоток у 40%, що ще раз доводить, що молодші школярі мають розвиток і управляють увагою поки що на низькому рівні.

Показник розвитку рівня уваги має безпосередній вплив на процес навчання та ефективність роботи з інформацією в цілому. Тому, розвиток уваги є необхідним, адже в процесі навчальної діяльності дитини, саме увага відповідає за пізнавальну активність, правильність виконання інструкцій завдання, досягнення поставлених цілей, співставлення результатів та відіграє безпосередню роль у використанні інших не менш важливих психічних процесів життя дитини.

3.4. Аналіз отриманих результатів та рекомендації на покращення рівня розвитку уваги дітей початкових класів

За результатами отриманих досліджень дітей віком 7-10 років, а саме 25 учнів 2-го та 25 учнів 4-го класів, можемо проаналізувати рівень розвитку цієї вікової категорії.

Як ми побачили вище, що старші діти показали вищі результати по пройдених методиках, а саме: методика на визначення обсягу уваги «Запам'ятай і розстав крапки» С. П. Бенашвілі, отримано в середньому високий рівень; методика «Постав позначки» модифікація методу П'єрона-Рузера продемонстровано в середньому середній рівень розвитку переключення і розподілу уваги; методика на оцінку інтенсивності, стійкості та швидкості переробки інформації у зоровому аналізаторі «Кільця Ландольта» четвертокласниками отримано також середній рівень.

Щодо другокласників, то спостерігаємо, що по першій методиці «Запам'ятай і розстав крапки» учні отримали середній рівень розвитку обсягу уваги. По другій методиці «Постав позначки» отримано в загальному підсумку низький рівень розвитку переключення та розподілу уваги. І за останню методику «Кільця Ландольта», що оцінює стійкість, інтенсивність та швидкість обробки інформації в зоровому просторі, отримано учнями також в середньому низький рівень.

Дані результати підтверджують гіпотезу щодо того, що навіть трішки старші діти мають вищий рівень розвитку уваги ніж молодші. Проте, в зальному показнику, згідно оцінки рівня розвитку уваги у дітей молодших класів, ми отримали 40%, що досить близьким до середнього рівня.

Дослідивши також гендерні розбіжності у результатах, ми побачили, що гіпотеза є підтвердженою лише на 1/3, тобто частково тим, що дівчатка мають кращий рівень розвитку уваги ніж хлопчики.

Для того щоб покращити рівень розвитку уваги пропонуємо наступні рекомендації та поради, взяті з різних джерел:

Заняття спортом. Спорт позитивно впливає на фізичний стан та розумовий розвиток учнів. Зазначається, що діти, які регулярно займаються спортом, мають вищий рівень концентрації, дисципліни та концентрації, порівняно з іншими однолітками. Зазначається, що тренування, включаючи рух, позитивно впливають на розвиток уваги та пам'яті. Виявилось, що рівень уваги учнів початкової школи, які займалися спортом і тими, хто не займався спортом кращий на користь тих, хто займався спортом... Рекомендується учнів початкової школи залучати до спортивних заходів для підвищення рівня їхньої уваги. Вправи для корекції порушень уваги можуть бути рекомендовано дітям молодшого шкільного віку. [41, с. 123]

Активні перерви. Зростаюча проблема неуважності зіштовхується з проблемою довгого сидячого стану учнів, тому щоб покращити когнітивний розвиток дітей, ця потреба спонукала вчителів та дослідників до пошуку нових корисних методологій у шкільному контексті. Активні перерви являють собою альтернативний момент уроку, спрямований на включення коротких періодів активних перерв, як частину навчального плану... Крім того, вправа з музикою є фундаментальним інструментом у цьому контексті, який позитивно впливає на емоційне збудження, настрої та емоційну регуляцію. Музика індукує вивільнення ендорфінів, а також пригнічує кортикотропіни зі зменшенням суб'єктивної втоми і сприяє створенню образів і творчості зі значним впливом на уважність. [42]

Урізноманітнення уроків: Діти добре реагують на такі наочні посібники, як картинки, відео та схеми. Включаючи їх в уроки, це зможе допомогти розбавити монотонність лекцій і зацікавити учнів. Можна використовувати реквізит, плакати чи діаграми, щоб проілюструвати свої думки та зробити їх більш запам'ятовуваними...

Інтерактивні дошки, планшети чи інші пристрої на уроках можуть зробити їх більш захоплюючим і допомагаючи утримувати увагу учнів. Є багато освітніх програм та ігор, які можна використовувати, щоб доповнити навчання та зробити його веселішим...

Діти люблять **історії**, і включення **оповідань** в уроки може бути ефективним способом захопити їх увагу. Незалежно від того, що викладається чи історія, наука чи література, можна використовувати історії і проілюструвати свої думки та робити уроки більш незабутніми. Можна прочитати історію вголос або запропонувати учням створювати власні історії на основі матеріалу уроку...

Діти добре реагують на **гумор**, і якщо включити його у свої уроки, це допоможе зберегти їхню уважність і зацікавленість. Можна розповісти анекдот чи кумедну історію, використати каламбури чи гру слів або об'єднувати смішні відео або меми у навчання. Просто потрібно переконатися, що він відповідає віковій групі, що навчається...

Практичні заняття можуть бути чудовим способом залучити дітей до активності на уроках. Чи це науковий експеримент, ремісничий проект або групова гра, що включає діяльність у навчання допоможе розвіяти монотонність і зробити уроки більш інтерактивними. Також можна заохочувати, щоб учні працювали в парах або малих групах, що може сприяти розвитку співпраці та її підтримці...

Діти позитивно реагують на **похвалу**, тому потрібно хвалити і винагороджувати їх, коли вони демонструють хорошу поведінку або коли відповідають на запитання правильно. Можна використовувати наклейки, сертифікати чи інші невеликі винагороди, щоб відзначити їхні зусилля і підтримувати їх мотивацію

Використання **прикладів** із реального життя може допомогти зробити абстрактніші концепції більшими конкретний і актуальний для молодших школярів. Наприклад, викладаючи математику, можна використовувати реальний світ завдання, щоб допомогти учням зрозуміти, як математика використовується в повсякденному житті...

Використовування **експериментального навчання**. Експериментальне навчання передбачає практичний досвід і навчання дослідження та відкриття. Ця стратегія може бути особливо ефективною для привернення уваги молодших школярів, оскільки це дозволяє їм змістовно залучити до матеріалу уроку в інтерактивний спосіб...

Використовування **музики**. Діти добре реагують на музику та рух, тому, включаючи ці елементи в уроки, допоможе привернути їхню увагу та зацікавити. Наприклад, можна використовувати пісні чи співи, щоб допомогти молодшим учням запам'ятати ключові поняття або використовувати танець чи рух, зміцнити навчання...

Використовуйте **реквізит** – реквізит може допомогти зробити уроки більш цікавими та інтерактивними...

Використовування **ігор**. Ігри можуть бути цікавим і ефективним способом привернути увагу учнів початкової школи, одночасно зміцнюючи навчання. Можна використовувати навчальні настільні ігри або створити власні ігри, пов'язані з матеріалом уроку...

Використовування **рольових ігор**. Рольові ігри можуть допомогти оживити уроки та зробити їх більш актуальними для життєвого досвіду дітей молодших класів. Наприклад, якщо навчати про помічників у класі, можна залучити, щоб учні розігрували різні роботи, наприклад, поліцейського чи пожежника...

Відкриті запитання можуть допомогти розпалити цікавість і підбадьорити критичне мислення. Замість того, щоб ставити запитання «так» чи «ні», можна ставити учням запитання, які від них потрібні думати глибше та досліджувати різні можливості...

Використання **повторення**. Повторення може допомогти зміцнити навчання та полегшити навчання учням запам'ятати ключові поняття. Можна використовувати повторення в піснях, співах або інших заходах, щоб допомогти учням запам'ятовувати важливу інформацію...

Для покращення розвитку уваги можуть допомогти **мультимедіа**, наприклад відео, анімація або інтерактивні веб-сайти і зробити уроки більш захоплюючими та інтерактивними. Просто потрібно переконатися, що обрано матеріал відповідний віку та відповідне мультимедіа, яке підсилює матеріал уроку...

Використання **особистих зв'язків**. Встановлення особистих зв'язків з учнями може допомогти налагодити взаєморозуміння та змусити їх більше інвестувати в урок. Потрібно також знаходити час, щоб познайомитися зі своїми учнями та включати їхні інтереси та досвід в уроки. [44, с.2-14]

Навчання мистецтву. Цілеспрямоване навчання будь-якому мистецтву, наприклад музиці, танцю чи театральному мистецтву, зміцнює систему уваги і мозку, що, у свою чергу, може покращити пізнання в цілому. Більше того, це допомагає покращенню уваги і може пояснити вплив навчання мистецтву на мозок і когнітивні функції... стає все більш очевидним, що за достатньої уваги навчання мистецтву, ймовірно, це принесе когнітивні переваги, які виходять за рамки «мистецтва заради мистецтва». Або, інакше кажучи, вид мистецтва, який ви справді любите вивчати, також може призвести до покращення інших функцій мозку. [45, с.1,7]

Включити групову роботу, **дебати та навчальні заходи**, щоб сприяти співпраці та критичному мисленню. Використовувати ігри та симуляції, які вимагають від учнів спільного розв'язування проблем або **змагання** у веселій освітній обстановці. Ці заходи допомагають розбити монотонність традиційних лекцій і створити більш динамічне навчальне середовище, яке захоплює учнів.

Крім того, це сприяє відкритому спілкуванню та зворотному зв'язку у класі. Створення атмосфери, у якій учні почуватимуться комфортно, ділячись своїми думками, ставлячи запитання та надаючи відгуки а також побудова цих зв'язків має вирішальне значення для створення сприятливого навчального середовища, яке покращує концентрацію уваги та залучення учнів. [50]

Для розвитку уваги у дітей молодшого шкільного віку є характерною довільність. Цьому сприяє чітка організація їх операцій за моделлю, а також дії, за допомогою яких, вони можуть керувати та контролювати їх. У молодшому шкільному віці увага дітей ще нестійка, тому в навчальній діяльності необхідно чергувати інтелектуальну діяльність з такими видами діяльності, як малювання, складання схем.

Поради батькам:

1. Акцент на увагу. Чим цікавішими та різноманітнішими ви зробите ігри та розваги, які пропонуєте своїй дитині, тим більше шансів розвинути у неї довірливий інтерес.

2. Розвиваючи увагу дитини, враховуйте різноманітність її інтересів і захоплень. Виходячи з цих захоплень, спрямовуйте увагу дитини на інші процеси та явища, пов'язані з її уподобаннями.

3. Постійно тренуйте увагу дитини. Для цього використовуйте прогулянки на свіжому повітрі та екскурсії.

4. Звертайте увагу на дитину, не нагадуйте їй і не наголошуйте на її невдачах. Приділяйте більше уваги його/її досягненням.

5. Викликати інтерес до розвитку інтересу власним прикладом і прикладами з життя інших людей.

6. Покажіть досягнення вашої дитини у розвитку уваги в сім'ї.

7. Будьте терплячими і не чекайте швидкого успіху.

8. Мінімізуйте відволікання під час виконання домашнього завдання.

9. Забезпечте дитині щоденну фізичну активність, прогулянки на свіжому повітрі, здорове харчування.

10. Для підвищення загальної стійкості уваги слід подбати про гігієну розумової праці, освітлення і температури повітря, відсутність сторонніх звуків.

11. Враховуйте індивідуальні особливості дітей – нервові та хворі діти частіше відволікаються, ніж здорові та спокійні діти.

12. Спробуйте навчити дитину такому правилу: робити паузу («завмирати») на 10-15 секунд перед тим, як щось робити. Цього часу часто буває достатньо, щоб значно підвищити продуктивність чутливої дитини. [31]

Через неуважність дуже часто трапляються помилки і якщо це стається інколи, то це є нормальним явищем. Адже психіка дитини ще не повністю сформована і формується вона до 16-ти років. Є багато причин неуважності дитини, ба навіть і у людей дорослого віку: поганий сон, невиспаність, незацікавленість, зголоднілий стан та ін. У теперішньому світі, який сповнений різноманітних швидких подій та потоку інформації це є нормою.

Якщо неуважність спостерігається часто, то це суттєво може нашкодити. Тоді можливе послаблення заохочення до навчання, знижується самооцінка і сама успішність учня...

Для розвитку уваги корисно робити також наступні практики: різного роду нейрозавдання, а саме такі, як нейромоторні вправи, нейроігри, нейрогімнастика, нейропрописи, одночасне малювання двома руками і т.п...

Також корисними будуть завдання на зіставлення або знаходження об'єкта та його тіні, що тренує вміння визначати образ предмета і не упускати дрібні відмінності, поступово ускладнюючи їх...

Корисно також попрацювати із картинками, контури яких накладаються одні на одні, тобто зашумлені. Завдання полягає в тому, щоб знайти певну кількість заданих предметів.

Доцільно використовувати в тренуванні уваги різні варіації таблиць Шульте, маст хев, коректурні проби, завдання на якомога більше закреслити задану букву в тексті, можливий варіант працювати одночасно двома руками з різними кольорами в кожній руці, закреслюючи або підкреслюючи однією рукою з одним кольором одну букву, а іншою рукою з іншим кольором ручки – іншу букву...

Наведемо приклад коректурних проб, на основі яких присутні різнопланові завдання і різний рівень складності для покращення уваги:

«Весняний тренажер уваги».

Досліджуваному пропонується зробити вправу на уважність, – обвести та підкреслити вказані малюнки. Це завдання сприяє розвитку здатності зосереджуватися, одночасно охоплюючи кілька об'єктів поглядом, а також вчить переключатися між зображеннями, зберігаючи увагу. Його виконання позитивно вплине на розвиток зорового сприйняття, вміння концентруватися, формування стійкості уваги та пізнавальних процесів, а також на загальний розвиток мислення. Яскраве тематичне оформлення з квітами та великодніми курчатами створить весняний настрій і заохотить дитину до виконання вправи.

Комплект завдань «Фігури»

Вказаний набір завдань допоможе дитині поліпшити аналітичне мислення, довільну увагу та зорову пам'ять. Завдання передбачають поле з різними фігурами, розміщеними без певної системи, причому кожна фігура розділена на кілька частин, одна або дві з яких забарвлені в чорний колір. Дитина повинна знайти й розмалювати лише ті фігури, які вказано в умові. На полі знаходиться багато подібних фігур, але вони можуть бути розташовані під іншим кутом або мати інше забарвлення, тому дитина повинна бути уважною і обережною в своїх висновках. Виконання цих завдань допоможе їй розвивати дисципліну, цілеспрямованість і терплячість.

Комплект завдань «Символи»

Даний комплект коректурних завдань – це тренажер для розвитку уваги, який допоможе дитині покращити довільну увагу, зокрема її стійкість, концентрацію та здатність до розподілу, а також зорову пам'ять. У кожному завданні є поле, заповнене різними символами, серед яких присутня певна комбінація з трьох або чотирьох символів, що повторюється. Завдання дитини — знайти цю комбінацію та обвести її. Наприкінці потрібно підрахувати, скільки разів вона повторюється, і записати результат у відведеному місці. Виконуючи ці завдання, дитина також розвиває важливі навички для навчання, такі як терпіння, цілеспрямованість та посидючість. [19]

Дослідження показують, що вік дитини здатен впливати на траєкторії навчання та тренування уваги. Зокрема, результативність дітей старшого віку знижується на більш складних завданнях для тренування постійної уваги, тоді як на менш складних завданнях для тренування вибіркової уваги вона залишається високою. Проте швидкість навчання на окремих завданнях з тренування уваги (наприклад, стійка увага) вплинула лише на зміни продуктивності за певними показниками результату, такими як гіперактивність. Це дослідження підкреслює важливість подальших досліджень для вивчення швидкості навчання на різних когнітивних тренувальних завданнях, щоб зрозуміти ці механізми, які сприяють розвитку нових навичок після втручання. [43]

Висновки до розділу 3.

Спираючись на вище описані теоретичні аспекти та актуальність заданої проблеми розвитку уваги у дітей молодших класів, розроблена програма дослідження 50 молодших школярів, показала оцінку рівня розвитку обсягу, переключення і розподілу, стійкості, інтенсивності та швидкості переробки уваги в оптичному ракурсі. Дані дослідження отримано завдяки пройденим методикам, що саме визначають вищезгадані оцінки по рівнях розвитку уваги.

Отже, результати по методиках показали наступне:

По першій методиці «Запам'ятай і розстав крапки» С. П. Бенешвілі учні 2-го класу показали середній рівень розвитку обсягу уваги, а четвертокласники продемонстрували високий рівень, що переважає над молодшими дітьми.

По другій методиці «Постав позначки» модифікація методу П'єрона-Рузера на визначення рівня переключення і розподілу уваги, молодші отримали результат, що в загальному підсумку дорівнює низькому рівню, а старші діти отримали результат, що відповідає середньому рівню розвитку, що також є переважаючим аргументом.

По третій методиці «Кільця Ландольта» учні другого класу отримали результати, що відповідають низькому рівню, а четвертокласники дали відповіді, що відносяться до середнього рівня розвитку стійкості, інтенсивності та швидкості переробки інформації в зоровому просторі, що теж показує перевагу старших дітей над молодшими.

За цими результатами перший пункт гіпотези підтверджено.

По другому пункту щодо гендерних відмінностей, висновок наступний:

Підсумувавши результати досліджень окремо дівчаток і окремо хлопчиків, ми бачимо, вони майже рівні. Виняток склала перша методика «Запам'ятай і розстав крапки» за результатами якої дівчатка набрали в загальному підсумку 9 балів, а хлопці – 8 балів. Тому достеменно стверджувати, що рівень розвитку уваги у дівчаток вищий аніж у хлопчиків ми не можемо.

Другий пункт гіпотези підтверджено частково, а саме лише на 1/3.

Рекомендаційні пропозиції, описані в пункті 3.4 пропонують техніки та різного виду вправи для покращення рівня уважності саме у молодших школярів.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи нашу роботу, ми доходимо висновку, що увага є характерною формою психічної діяльності, що полягає у зосередженості свідомості на значущих для особистості деталях, подіях чи особистих переживаннях. Саме рівень розвитку уваги у дітей молодших класів безпосередньо впливає на засвоєння інформації, її обробку та застосування у навчальний процес.

Саме від уважності чи її відсутності залежить успіх засвоєння початкової програми у початковій школі. І саме увага дітей віком від 6 до 10 років найбільше зазнає змін. Пояснення полягає в тому, що в цей віковий період, а саме зі вступом до школи, у дітей з'являються нові види діяльності і будуються нові міжособистісні стосунки, які вимагають досі невідомих психологічних навантажень, а саме: вимога до задіяння довільної уваги, контроль над діями, робота не відволікаючись, співставлення результатів із поставленою задачею, виконання інструкцій і т. п. І якщо рівень уважності низький це може ускладнювати засвоєння нового матеріалу, знижувати пізнавальну активність і призводити до академічного відставання.

Батьки та вчителі стають все більше зацікавленими у покращенні когнітивного розвитку молодших школярів, адже саме увага виступає одним із основних еталонів освітнього процесу, а при її відсутності або низькому рівню може призвести до проблем із усестороннім розвитком особистості.

В даній роботі було запропоновано і проведено три методики на визначення рівня розвитку уваги у дітей 2-го та 4-го класів. Перша методика показувала спроможність дітей утримувати і сприймати об'єкти у свідомості на короткий час; друга методика оцінювала рівень переключення і розподіл уваги, що передує перевтомі; третя методика визначала інтенсивність, стійкість та переробку інформації у оптичному просторі.

Саме завдяки отриманим результатам, ми можемо сказати, що певні дослідження допоможуть як вчителям, так і батькам саме звернути увагу на

проблеми, які показали діти і сприяти розвитку і покращенню рівня уважності у дітей цієї вікової категорії.

Отже, результати досліджень наступні:

За результатами першої методики старші дітки отримали високий рівень розвитку обсягу уваги, а молодші школярі – середній. Отже, старші на 2 роки учні володіють більшою здатністю утримувати інформацію у сфері свідомості аніж молодші.

Результати другої методики показали, що старші учні, тобто четвертокласники, отримавши середній показник рівня переключення і розподілу уваги, мають перевагу над другокласниками, які показали загальний результат по даній методиці з низьким рівнем перенесення з одного об'єкта діяльності уваги на інший і перемикання зосередженості та паралельно виконуючи декілька видів діяльності.

Оцінка результатів по третій методиці також демонструє, що старші діти початкової школи показують перевагу над молодшими в тому, що у четвертокласників загальний показник рівня розвитку стійкості, інтенсивності, та швидкості переробки інформації в зоровому просторі вищий ніж у молодших другокласників. Учні 4-го класу отримали середній рівень, а 2-го класу – низький.

Гендерна відмінність за результатами дослідження підтвердилася частково з різницею в 1 бал по методиці «Запам'ятай і розстав крапки» за загальними показниками усіх дівчаток і усіх хлопців, на користь дівчаток. За результатами по двох інших методиках різниці не має.

Отже, висунутий 1-й пункт гіпотези підтверджено повністю, а 2-й – частково, а саме на 1/3, що є меншою частиною від загального знаменника.

В цій роботі також містяться рекомендації вчителям щодо проведення занять/уроків, поради і батькам, і вчителям які необхідні вправи, техніки коректурні проби, різного виду завдання, що можуть допомогти покращити рівень розвитку уваги у дітей молодших класів.

Дане дослідження не може претендувати на таке, що є цілковито достеменним і пояснює всі проблеми та складнощі, які виникають у молодших

школярів з увагою. Для кращої картини розгляду заданої проблеми необхідне поглиблене вивчення проблематики і значно більша аудиторія досліджуваних.

СПИСОК ВИКОРИСТИХ ДЖЕРЕЛ

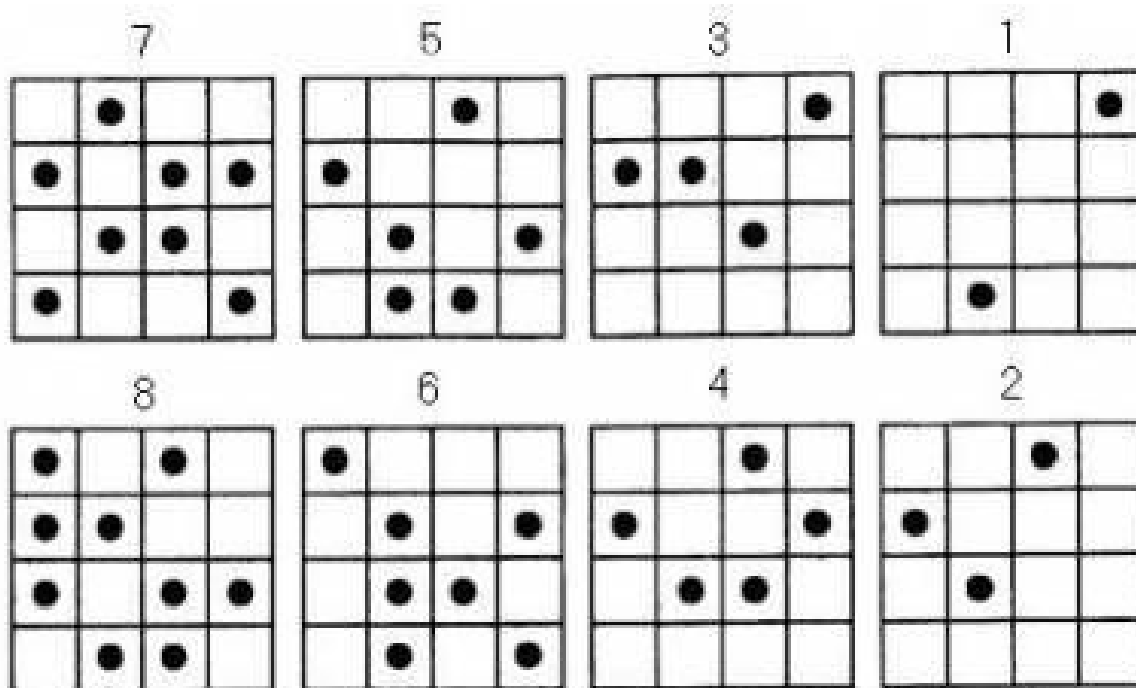
1. Алмаші С. І., Матіко М. І. Психологічні особливості розвитку уваги дітей молодшого шкільного віку. Психолого-педагогічні особливості розвитку особистості в освітньому просторі: зб. тез доповідей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Мукачево, 17-18 травня 2017 р. Мукачево, 2017.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: [підручник для студ. вищ. навч. закл.] / Варій М.Й. – [3 – те вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 1007 с.
3. Васянович Г. П. Основи психології : навчальний посібник / Григорій Петрович Васянович– К. : Педагогічна думка , 2012. – 114 с.
4. Вікова психологія: курс лекцій / І.М. Ушакова. – Х.: НУЦЗУ, 2016. – 123 с.
5. Вікова психологія. Навч. посіб. / Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Київ: Центр учбової літератури, 2012. – 376 с.)
6. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
7. Дуткевич Т. В. Загальна психологія / Т. В. Дуткевич., 2020. – 388 с.
8. Загальна психологія. Підручник. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін. 464 с. т. обкл. 2023 р.
9. Колобич О. П. Загальна психологія. Навчально-методичний посібник. Львів, 2018. – 172 с.
10. Кузікова С. Б. К 89 Теорія і практика вікової психокорекції : Навчальний посібник / С. Б. Кузікова. 2-ге видання, перероблене, доповнене. – Суми : Університетська книга, 2020. – 304 с.
11. Р.В. Павелків Загальна психологія. Підручник. – К.: Кондор, 2013. – 576 с.
12. Руденко Л. А. Основи психології та педагогіки : навч. посібник. Львів : ЛДУ БЖД, 2020. 146 с.
13. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376 с.
14. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-1-132-140>
15. <https://vseosvita.ua/library/embed/001qxd-1959.docx.html>
16. <https://vseosvita.ua/library/embed/01003yay-e826.doc.html>

17. https://psychic.at.ua/publ/psikhodiagnostyka/uvaga/metodika_zapam_39_jataj_i_rozstav_krapki/23-1-0-45
 18. <http://studentam.net.ua/content/view/10520/97/s>
 19. <https://childdevelop.com.ua/articles/edu/12313/>
 20. <https://studfile.net/preview/5650765/>
 21. https://fku.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/uk/PDF/pcux._lk4.pdf
 22. <https://studentam.net.ua/content/view/10948/86/>
 23. https://psychic.at.ua/publ/psikhodiagnostyka/uvaga/metodika_ocinka_rozpodilu_u_vagi/23-1-0-44
 24. file:///C:/Users/Vlad/Downloads/_%D0%92%D0%B8%D0%BF_5-103-107.pdf
 25. <https://osvita.ua/school/90273/>
 26. https://fku.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/uk/PDF/pcux._lk4.pdf
 27. <https://studentam.net.ua/content/view/3153/97/>
 28. <https://nvk.osvita-konotop.gov.ua/rozvitok-uvagi-molodshogo-shkolyara.html>
 29. <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/9924/>
 30. <https://artlegostudio.lviv.ua/rozvytok-uvagy-u-dytyny/>
 31. <https://naurok.com.ua/rozvitok-uvagi-molodshih-shkolyariv-373481.html>
 32. <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2015/2/16.pdf>
 33. https://ispukr.org.ua/articles/17/17062002_d.pdf
 34. http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/890/Savchin.pdf
- Перелік іншомовних джерел (електронні носії)
35. <https://www.apa.org/news/press/releases/2023/06/children-behavior-problems-poorer-health>
 36. <https://news.stanford.edu/stories/2020/10/poor-memory-tied-attention-lapses-media-multitasking>
 37. <https://www.europeanproceedings.com/article/10.15405/epsbs.2022.12.42>
 38. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0079612309176148>
 39. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/01626434231198226>
 40. <https://www.mdpi.com/2076-328X/11/12/172>
 41. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1076578>

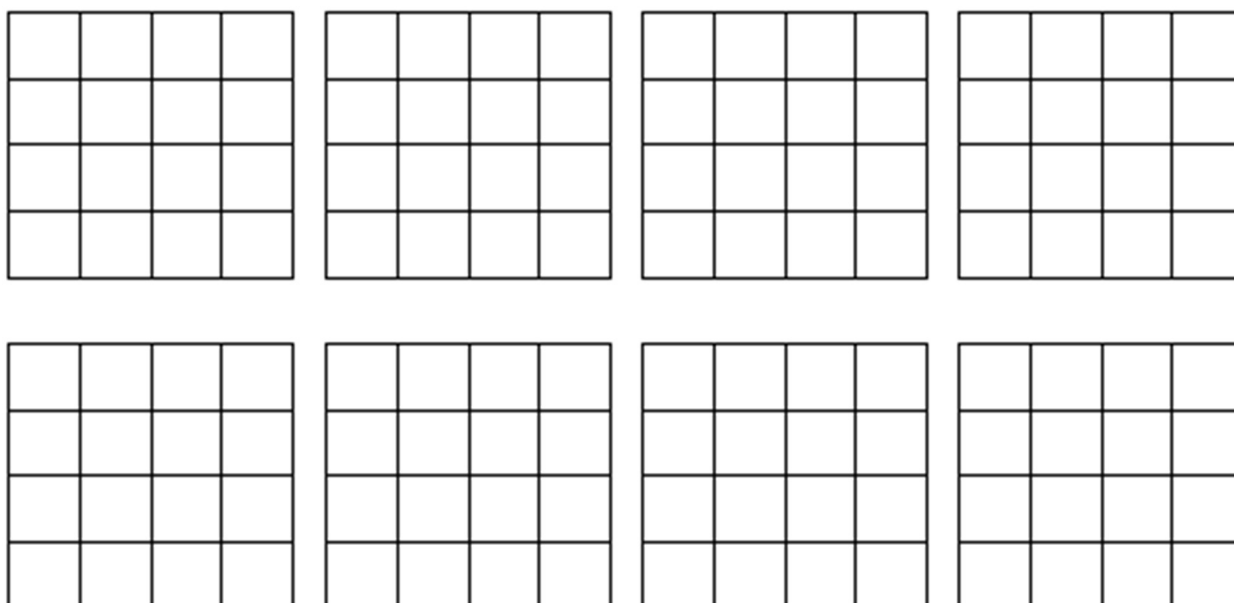
42. <https://www.mdpi.com/2227-9032/9/12/1689>
43. <https://link.springer.com/article/10.1007/s41465-023-00272-z>
44. <file:///C:/Users/Vlad/Downloads/Telegram%20Desktop/ED627241.pdf>
45. https://www.researchgate.net/publication/255655328_How_Arts_Training_Improves_Attention_and_Cognition
46. <https://www.mdpi.com/1660-4601/17/13/4780>
47. https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/198518
48. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1252226.pdf>
49. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1263354.pdf>
50. <https://www.classcardapp.com/blog/7-tips-to-connect-with-students-and-improve-attention-span>
51. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1280347.pdf>
52. <https://www.frontiersin.org/news/2017/09/05/frontiers-in-psychology-inattentive-kids-show-worse-grades-in-later-life/>

ДОДАТКИ

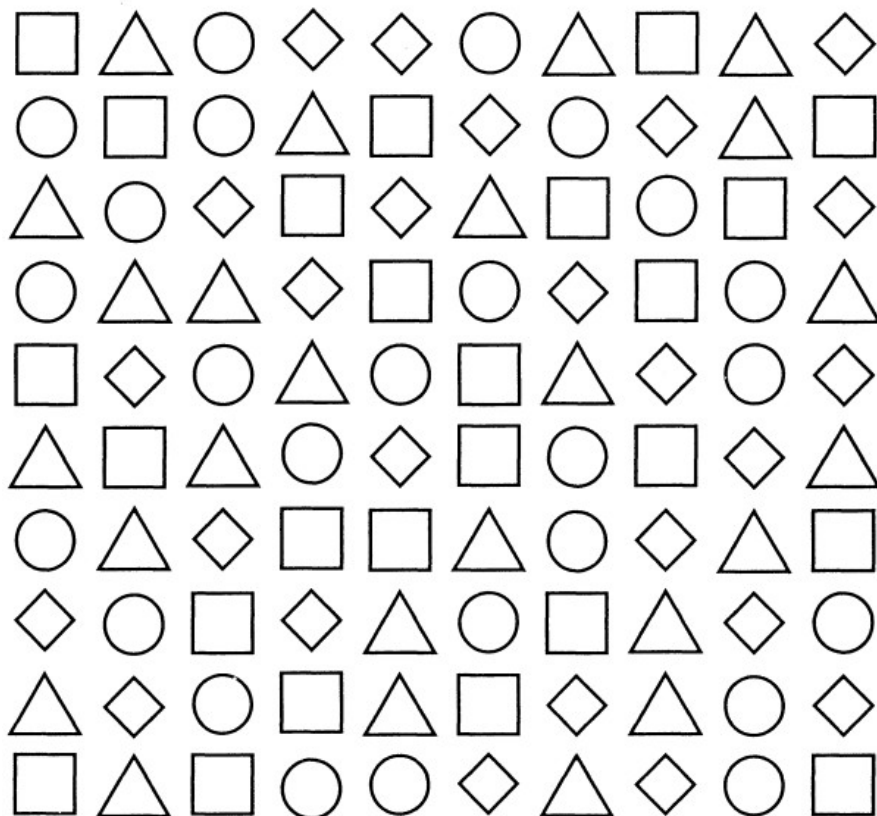
ДОДАТОК 1. Стимульний матеріал до методики «Запам'ятай і розстав крапки» С. П. Бенашвілі

ДОДАТОК 2. Матриці до методики «Запам'ятай і розстав крапки» С. П. Бенашвілі

ДОДАТОК 3. Бланк до методики «Постав позначики», модифікація
методу П'єрона-Рузера

ДОДАТОК 4. Матриця до методики «Кільця Ландольта»

